

E L G U S T P E R L A
L E C T U R A * E L G U

*** *El Gust
per la Lectura***

2010-2011

Màrius Torres

L E C T U R A * E L G U
S T P E R L A L E C T U
R A * E L G U S T P E
R L A L E C T U R A * E
L G U S T P E R L A L
E C T U R A * E L G U S
T P E R L A L E C T U
R A * E L G U S T P E

Batxillerat
Dossier per a l'alumnat

*** *El club de Lectura***

2010-2011

Màrius Torres

**SALVADOR ESCUDÉ BARÓ
ANDREU LONCÀ LONCÀ**

Subdirecció General de Llengua i Plurilingüisme
Servei d'Immersion i Acolliment Lingüístics

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-No comercial Compartir 3.0 de Creative Commons. Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se'n citi l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual a la que regula l'obra original.

La llicència completa es pot consultar a:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/es/deed.ca>

Índex

I.	<i>Un viure tan sensible, una mort tan secreta. La vida</i>	9
II.	<i>La corda d'un llaüt. Temàtica</i>	19
1.	<i>I tot el meu futur està sembrat de sal! La malaltia</i>	22
	1.1. Les preguntes.....	22
	«Dolç àngel de la Mort...»	22
	«Que sigui la meva ànima...»	23
	1.2. Altres veus, altres àmbits	23
	1.3. El text. Ha nascut un poeta líric.....	25
2.	<i>Molt lluny d'aquí. L'evocació de la llar i de la ciutat</i>	26
	2.1 Les preguntes:	26
	«Presència»	26
	2.2 Altres veus, altres àmbits	27
	2.3 El text. <i>La llunyària no es mesura en quilòmetres</i>	28
3.	<i>La flor de l'esperança minúscula i tenaç. La poesia política</i>	30
	3.1. Les preguntes:.....	30
	«La galerna i el llamp».....	30
	«La Ciutat Llunyana».....	30
	3.2. Altres veus, altres àmbits.....	31
	3.3. El text. <i>Catalunya màrtir</i>	32
4.	<i>Arrelada en la carn i en els somnis. L'amistat i l'amor</i>	34
	4.1. Les preguntes:.....	34
	«Cançons a Mahalta. I. Corren les nostres ànimes...»	34
	«Lorelei».....	34
	4.2. Altres veus, altres àmbits	35
	4.3. El text. L'amor es diu Mahalta	37
5.	<i>Com el vi de Falern. La Natura</i>	40
	5.1. Les preguntes:.....	40
	«Febrer»	40

	«Un altre abril»	40
	«Els núvols»	41
	«Paraules de la nit»	41
	«Tot és lluny, en la nit»	41
	«Aviat, als asils...».....	41
	5.2. Altres veus, altres àmbits	42
	5.3. El text. Afrodisíac miracle.....	43
6.	<i>Però és música, viure! El diàleg amb les arts: la música</i>	45
	6.1. Les preguntes:.....	45
	«En el silenci obscur...»	45
	«Couperin, a l'hivern»	46
	«Mozart»	46
	6.2 Altres veus, altres àmbits	46
	6.3 El text. «Concert per l'Orquestra Filharmònica»	47
7.	<i>El somriure antic. El diàleg amb les altres arts: l'escultura</i>	49
	7.1. Les preguntes:	49
	«Venus»	49
	7.2. Altres veus, altres àmbits	50
	7.3 El text. <i>Totes les pomes i pipes que s'hagin pogut pintar no valdran mai el ventre</i> <i>de la Venus de Milo</i>	50
8.	<i>Com una lira ronca. La síntesi Natura-música: «Abendlied»</i>	52
	8.1. Les preguntes:	52
	« <i>Abendlied</i> »	52
	8.2. Altres veus, altres àmbits	53
9.	<i>El gran vent del destí. La mort</i>	54
	9.1. Les preguntes:.....	54
	« <i>Arbor Mortis</i> »	54
	«Això és la joia».....	55
	9.2. Altres veus, altres àmbits	55
	9.3. El text. El tòpic de la mort.....	56
10.	<i>Més enllà de les nostres paraules. Religió i transcendència</i>	57
	10.1. Les preguntes:.....	57
	«Al Present»	57
	«Pelegrins»	57
	«Sé que hauré d'oblidar...»	58
	«L'abisme de llum».....	58

10.2. Altres veus, altres àmbits	58
10.3. El text. <i>L'univers és una república federal</i>	58
11. Ales de papallona. Les tankes	61
11.1. Les preguntes:	61
«Entre l'herba i els núvols (Tannkas)»	61
11.2. Altres veus, altres àmbits.....	62
11.3. El text. <i>Distingit senyor</i>	63
12. Sagitaris damnats. La poesia	65
12.1. Les preguntes:	65
«El combat dels poetes»	65
12.2. Altres veus, altres àmbits.....	65
12.3. El text. <i>No era un inútil</i>	67
III. Exercicis complementaris	69
1. Parlar i escoltar	71
2. Audiovisuals i plàstica.....	72
3. Escriure.....	73
4. Imitacions poètiques	75
5. Jocs	78
6. Rutes literàries.....	79
7. Calaix de sastre	79

E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *

Un viure tan sensible, una mort tan secreta

La vida

L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A

- 1** Llegeix la vida de Màrius Torres a la Biblioteca Virtual de la Universitat de Lleida, complementa-la amb altres fonts si cal, i respon breument:
- 1.1. En quines etapes podem dividir la vida de Màrius Torres? Quins fets les provoquen? Posa un nom significatiu per a cada una.
 - 1.2. Digues quins mots definirien –pots fer servir alguns *ismes*– l’educació ideològica i sentimental de Màrius Torres.
 - 1.3. Què vol dir l’expressió que Màrius Torres, al Sanatori de Puig d’Olena, passa de ser un «metge que fa versos» a esdevenir «poeta líric»?
 - 1.4. Quines conseqüències té per a Torres la Guerra Civil?
 - 1.5. Qui eren i què feien els seus principals amics del Sanatori: Maria Planas, Mercè Figueras, Esperança Figueras i Josep Saló?
 - 1.6. Què vol dir l’expressió *Sempre darrera/ els ocells invisibles/ de l’esperança*, que va escriure C. Riba arran de la mort de Màrius Torres? Per què alguns crítics diuen que és «el poeta de l’esperança»?
 - 1.7. Busca informació sobre Joan Sales i Carles Riba. Quina relació tenen amb Torres? Per què són importants en la seua formació poètica i en la seua divulgació i valoració?
 - 1.8. Relaciona el títol «Un viure tan sensible, una mort tan secreta» amb el context vital del poeta.
 - 1.9. Màrius Torres, malgrat que va morir molt jove, va viure uns fets polítics cabdals en la història d’Europa i de Catalunya. Esmenta’n alguns i digues, sobretot a partir de 1930, com van afectar la vida del poeta i de la seua família.
- 2** Els primers textos de Torres són exercicis escolars. Però ja a partir dels 17 anys, quan estudia medicina a Barcelona, comença a esdevenir poeta, encara que ell mateix qualifica els seus versos de *rimes fàcils sense dir res*.
- 2.1. Llegeix el text que va fer als 14 anys com a exercici escolar a l’institut i opina si, malgrat el que diu el poema, ja posseïa una bona cultura poètica.

SINCERIDAD

*Si, como dice la gente,
el poeta ya tal nace,
y por lo tanto no se hace,
yo no lo soy, ciertamente.*

*Yo confieso ingenuamente
mi pobre disposición
para hacer regularmente
una versificación.*

*Admiro al que, en un instante,
casi, casi de repente,
sabe hallar el consonante
más propio y más elocuente.*

*Que hace una octava real
con grandes facilidades;
o un hermoso madrigal
de finas sonoridades.*

*Es mi leal opinión,
respecto a la poesía,
que si no hay disposición
no sirve la fantasía.*

*En vez de versificar,
quien disposición no tenga
que se ponga a traficar
con lo que a mano le venga.*

*Así vivirá tranquilo,
sin episodios adversos,
en vez de sudar el kilo
construyendo malos versos.*

- 2.2. Compara les diferències, sobretot de metre i rima, entre els poemes «Alba» i «Variacions sobre un tema de Händel». Quin et sembla que té més qualitat poètica? Hi veus una evolució cap a un estil poètic més realista o més simbolista? Raona les respostes.

ALBA

*Tot gronxant els ocells,
el ventijol depenja l'alba,
i apaga els estels.
La nit desa els seus vels
quan llisca la claror damunt dels parpres
que somnien encara.
Ara,
la claror violeta es va tornant rosada,
i l'aire que duu flaire de ginesta
barreja els saluets matinals
el cant de les merles, el renill de les mules,
la tonada fresca del vianant que passa,
i el cant de les noies que omplen els càntirs.*

(el Tarròs, 1929)

VARIACIONS SOBRE UN TEMA DE HÄNDEL

*Les mans càlides i llargues
arrenquen del clavecí
velles tonades amargues
d'esquelet de violí.*

*Les mans rellisquen, serenes,
amb la mecànica justa
dels dits morts que passen denes
d'un vell rosari de fusta.*

(1933)

- 3 Llegeix el text de la narració «Romança sense paraules» (1936). Quines són les dues paraules o idees bàsiques que defineixen el caràcter del poeta quan va arribar a Barcelona?

Jo tenia 16 anys i acabava d'arribar a Barcelona. Era tan ingenu, que ni em donava compte de les metzines de la capital. No havia llegit encara Baudelaire –Hôpital, lupanars, purgatoire, enfer, baigne – ou toute enormité fleurit comme une fleur–. Estudiava, menjava, dormia. A penes si endevinava un altre món, més colorit que aquell on em movia, en les converses dels companys de curs, en les ungles vermelles de les noies, en els llits de matrimoni.

En canvi, vaig descobrir aviat la biblioteca de l'IEC. Hi vaig entrar el primer dia, amb un temor, un respecte gairebé religiós. Jo no havia vist mai una cosa semblant, però l'havia somniat moltes vegades. Recordo que vaig esperar-me una estona al petit vestíbul decorat amb fotografies d'excavacions sembrades de deesses i plans de castells prestigiosos. No tenia esma d'entrar de cop i volta en

Foto actual del «Roser», on estudià el batxillerat

aquella sagrada comunitat de lectors. Què deuen llegir? pensava. Mig veia, per la porta l'aplicada constel·lació de lamparetes verdes damunt els caps inclinats. Als murs, rastelleres de llibres excitaven la meva imaginació d'adolescent lletraferit. Hi deu haver Homer...

- 4 De retorn a Lleida, escriu cròniques culturals i una obra de teatre, i fa poesia. *La Torrissea* (1935) és una petita autobiografia irònica que Màrius Torres va escriure com a resposta a l'*Elíada*, que li havia enviat el seu amic metge Feliu Elias:

*Però d'ençà d'aquell temps que les fades
em feren créixer el primer pèl moixí
que sento cada nit frases rimades
suades com la llana del coixí...*

[...]

*Aquest fou el meu vici, el meu defici,
com, altrament, també ho fou de Tolstoi.*

[...]

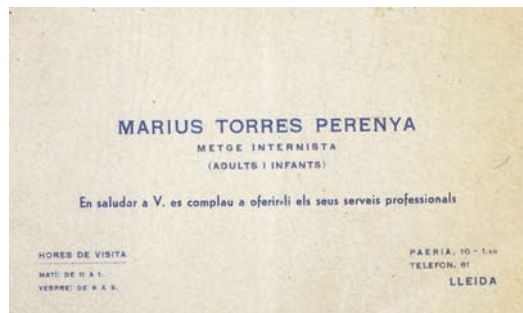
*Així he crescut, i he mig après l'ofici
de fer versos i de semblar bon noi
sense cap sacrifici.*

[...]

*Alternant aixarops i serafins,
els sonets i l'extret de valeriana,
els bons purgants i els mals alexandrins,
poètiques mixtures per fer gana
i rimes fàcils sense res a dins,
visc entre l'elegia i la genciana
sense que em mati cap dels dos verins.
La meva vida resisteix, ufana,
bacils i rodolins.*

- 4.1. Quin és el tema del poema?

- 4.2. Li escau el qualificatiu de *metge que fa versos*? Subratlla el vocabulari de l'última estrofa que pertany al camp semàntic de la poesia i el que pertany al de la medicina.

- 5 Des del sanatori de Puig d'Olena Màrius Torres va lluitar contra la tuberculosi. En el seu *Dietari íntim* (1936) anota els records del dia que li va agafar l'atac (18 de desembre de 1935) que el portà al sanatori quatre dies més tard:

Era dimecres. Estava fent companyia a... Fumava. Tossia. De sobte sang. Farmàcia Clavera. Telèfon Dr. Serra. Vinc a casa seva. Ràdio. Infiltrat. Casa. Xita. Despatx? aquell nen de xarmpió que passava de 40. El pare que tenia junta a Joventut i va venir a dos quarts de deu. Aquella gran fe, voluntat en curar-me. Vull anar al sanatori. Vull anar al sanatori. Les visites de la família. El son de plom de la nit.

Què et sobta, de la manera en què ho explica? Quins recurs literari fa servir?

- 6 Llegeix aquest text sobre el dia a dia del sanatori:

Em demanes que et conti coses. Pobre de mi! vols saber d'un dia sencer de la meva existència? Avui, dimecres 25 de febrer de 1942 m'he despertat cap allà a tres quarts de 9. He esmorzat tot sentint ràdio Londres; primer notícies, després música fins a les 10. Llavors ha vingut la infermera a curar-me, i en tant, m'ha contat algunes xafarderies de la casa. Després m'he llevat i, com que era dimecres, m'he rentat la cara. Un cop net, he anat a fer companyia al metge intern, que està refredat. I hem parlat de la guerra, de Stefan Zweig, d'uns llibres de medicina que està llegint. He tornat a casa i m'he ficat al llit. Repòs. Arriba "La Vanguardia". A migdia em sentia tan ensopit que em disposava a

escollar el consultori de la Sra. Fortuny, gran remei dels meus cafards. Però, ah! entra la Maria Planas. Parlem de poetes i llegim un tros de la Divina Commedia. Dinar, migdiada. I una interminable tarda omplerta amb una sonata de Haydin a la ràdio, el Damero Maldito de "La Codorniz" i alguna visita de companys. Ara són les 10 del vespre, i t'estic escrivint. D'aquí poc em ficaré al llit, i somiaré, i, no sé si per sort o per desgràcia, demà no recordaré pas els meus somnis...! cada dia és semblant a l'anterior.

Carta a Consol Gili, febrer de 1942

- 6.1. Busca a Internet qui és Stefan Sweig i què eren el consultori de la Sra. Fortuny i el Damero Maldito de *La Codorniz*.
- 6.2. Com podríem qualificar la vida quotidiana de Màrius Torres? Quins gustos tenia?

 Sanatori: façana nord i façana sud, amb el jardí i les galeries de cura. Arxiu Jordi Serrate

- 7 Explica per què els seus poemes «El xiprer» i «Finestra» poden ser metàfores de la situació que viu el poeta en el sanatori:

EL XIPRER

*Enterreu-me en un xiprer
quan mori.
El xiprer,
mai no sembla que plori,
però sempre està trist.
I sol. Només el cel el crida
com a mi. –Quina vida!
I això que ell no ha sentit les rapsòdies de Liszt.*

(1937)

FINESTRA

*Quan passa una oreneta, i dins meu hi ha un cel clar,
sembla que voli endins de la meva alegria;
però si passa quan dins meu no hi ha un bon dia,
ai, que lluny va!*

(1941)

 Finestra del Mas Blanc.
Foto M. Filella

- 8 L'aïllament per la malaltia i l'allunyament «dels seus» a causa de la guerra propicia la correspondència de Màrius Torres, que forma una veritable «crònica privada»: un interessant retrat personal, familiar, polític, ideològic, sentimental i poètic. Entra als **Fons especials** de la Biblioteca de la Universitat de Lleida i digues:
 - 8.1. Quin és el total aproximat de cartes, rebudes o escrites?
 - 8.2. Quins són, en cada cas, els tres principals interlocutors?
- 9 La vivència de la guerra. Des del sanatori, Màrius Torres viu l'enfonsament de la ciutat real, Lleida, i de la «ciutat d'ideals» que volia bastir. En una carta a Mercè Figueras de l'11 de maig –en què s'escau la Festa Major de Lleida– el poeta evoca la llar familiar:

A Mercè Figueras

Puig d'Olena, 11 de maig de 1938

Estimada Mercè. Avui comença pròpiament la festa major de Lleida. Si hi vols anar... Però em penso que no serà dels anys mes lluïts. Hi haurà, probablement, una gran traca, i un bon castell de focs... naturals; qui sap si la processó de Sant Anastasi, i ben poca cosa més. El Víctor em va explicar una sèrie de coses curioses. Ara com ara, casa nostra és el reducte més avançat de la facció a Lleida i com les nostres avançadetes són a cent metres escassos, al «pedregal» esquerre del riu, des d'allí es veu el que fan els polls –veig que vas llegir el darrer full de l'Elies, també– que campen pels nostres «andurrials». De moment, fan servir la nostra ràdio d'altaveu, els miserables! Espero que els nostres artillers no tardaran a fer-la callar. No sé, em sembla que les cases no tenen ànima. Si en tinguessin, la nostra hauria sofert molt de no haver-se pogut enfonsar, verticalment, abans de lliurar els seus secrets, la seva intimitat, a una gent que ha de gaudir tant en la seva desfeta. Però, en tot cas, casa nostra serà una mena de Lucrecia, es matarà després que l'hagin violat. I jo li tindrè per sempre més una mena de rancúnia per haver estimat tan covardament la vida...

- 9.1. Busca referències a Lucrecia en fonts digitals de consulta enciclopèdica i identifica el personatge al qual s'al·ludeix.
- 9.2. Raona si és un text irònic o bé tràgic. Cita alguns elements que demostrin el teu raonament.

 Impactes de bala del 1938. Lleida. Fotos: M. Filella

- 10 Després de la guerra, la família de Torres va haver d'anar a l'exili i ell restà al sanatori, en el seu «exili interior».
- 10.1. Què volem dir amb l'expressió «exili interior», aplicada a escriptors de la literatura catalana? El poema següent de Palau i Fabre et pot servir d'ajuda:

L'ESTRANGER

–¿De quin país és aquest estranger?
–No ho sé.
–Com se diu?
–No ho sé.
–¿Què fa? ¿Quina llengua parla?
–No ho sé.
–¿Com us dieu, bon home?
–...
–¿De quin país veniu? ¿On aneu?
–Sóc d'aquí. Sóc estranger.

- 10.2. En quin sentit podem dir que Torres també pateix aquest exili interior?

10.3. Cita dos autors catalans, un poeta i un novel·lista, que siguin representatius d'aquesta mena d'exili.

11 Llegeix els textos següents i digues què opinava Màrius Torres de la Segona Guerra Mundial i amb quin sentiment va afrontar-la.

La situació a la França no ocupada sembla ser tranquil·litzadora. El que és el més tràgic, en aquesta conflagració, és que el que per a nosaltres ha de comptar abans de tota cosa, la llibertat i la felicitat del nostre pobre petit país, no té en realitat cap interès per a qualsevol dels bel·ligerants. Es tracta d'una lluita per a l'hegemonia europea –de moment. Correspon a cadascun decidir si prefereix una hegemonia A o B, fins i tot si no li agrada estar subjecte a hegemonies.

Carta a Joan Sales, desembre de 1940 (traduït del francès)

La nostra evolució és una cosa tan imposada per tot el que ha passat a Europa d'uns anys ençà que un jove que vulgui veure-hi clar i contempli el panorama deslligat de tot pòsit sentimental i sense voler enganyar-se ell mateix, ha d'arribar a conclusions no molt dissemblants. La democràcia fou una il·lusió, bella sens dubte. Tot el segle XIX va fer-se grans il·lusions. Llibertat, progrés, igualtat, fraternalisme, cultura per a tothom, atuïment de les supersticions, pau eterna...Vers el 1940, el més humil dels homes seria una mena de Marc Aureli. El nostre segle és el de les desil·lusions.

Carta a Víctor Torres, 16 de juliol de 1941

Malgrat la repugnància irresistible que m'inspira el concepte de la vida i de la societat que informa un dels grups bel·ligerants, no sóc prou enze per no adonar-me que cap guerra ha estat menys una guerra d'ideologies. És, simplement, una lluita per l'hegemonia mundial. Segons qui guanyi, serem esclaus, segons qui, estrangers de segona classe. La tria no és dubtosa, certament. Però trobo absurd entusiasmar-se [...]

Carta a Víctor Torres, 16 de desembre de 1941

12 De juliol a principis de novembre de 1942, Màrius Torres es va traslladar al Mas Blanc –una masia propietat de Maria Planas, situada a uns quatre quilòmetres de Puig d'Olena–, on va rebre la visita de la seva germana Núria, que havia passat clandestinament la frontera.

Llegeix el text escrit per la Núria Torres on, cinquanta anys després, recorda aquesta trobada de quinze dies, i respon les preguntes que hi ha a continuació:

L'estiu de 1942 vam rebre la visita de Maria Planas i Mercè Figueras [a Andorra], dues bones amigues del meu germà que vivien amb ell al sanatori, i ens van dir que quan li havien preguntat què volia per a nosaltres, ell havia respost: –Tocar-los! Aquesta paraula ressonava dins meu amb insistència i em va donar la força necessària per prendre la determinació de creuar il·legalment la frontera per anar a passar uns dies amb ell.

[...]

...en Màrius va sortir a rebre'm. Jo vaig córrer cap a ell i ens abraçarem estretament. Fou una abraçada forta, emotiva i silenciosa. No calien paraules. Aquell contacte era molt més que l'abraçada de dues persones, eren moltes abraçades juntes, [...]

[...]

Mentre li feia companyia, volia que li expliqués, hora per hora, la nostra vida a Montpeller; deia que com més coses sabia més a prop ens tindria i que ens volia tenir molt a la vora, encara que ens separés una frontera. També volia indagar, a partir de les respostes sobre la meua vida, quina havia estat la meua evolució entre setze i vint anys.

[...] Un dia em va demanar que li cantés alguna cançó de les que eren moda a Montpeller; jo vaig començar la «Chanson d'automne» de Verlaine musicada per Charles Trenet, ell es va quedar realment sorprès i va somriure i quan vaig haver acabat, va seure al piano i va començar a tocar la versió que n'havia fet ell; aleshores la sorpresa vaig ser jo. Al llarg d'aquells dies vam passar moltes estones

asseguts al piano tocant i cantant masurques i nocturns de Chopin, suites de Bach, tots els poemes que havia anat musicant i, també, un tango preciós, «El pañuelito blanco», que, passadís amunt, passadís avall, havíem ballat tants cops al pis de Lleida...

[...] Entre música i converses, passàvem llargues estones en silenci; a ell li agradava restar així en companyia d'algú estimat; vivia intensament aquestes estones si el silenci era ple i no de migdiada, com li agradava dir.

Alguns vespres sopàvem al menjador del mas. Amb la llar de foc encesa i a la llum dels canelobres. Havent sopat, les tres amigues recitaven poemes i fragments de Mireia de Mistral. A vegades, en Màrius tocava els poemes que havia musicat al piano i la Mercè els cantava.

[...]

I va arribar el moment de la nostra separació. Les tres amigues van organitzar un concert per a aquell vespre, per tal de distreure'l, i amb el cotxe que em venia a recollir arribava la pianista. De bracet amb en Màrius vaig fer, a poc a poc, el caminet que separa el mas de la carretera. Quan hi vam arribar, ens vam abraçar molt fort i ell em va dir:

–Poll, sigues bona i valenta.

Han passat cinquanta anys des d'aleshores i jo continuo recordant i enyorant el meu germà. De vegades tanco els ulls i el seu últim consell me'l retorna i aconsegueix que l'ençà i l'enllà es confonguin. Llavors l'ahir i l'ara es barregen i us puc assegurar que el veig i el sento, encara.

Núria Torres, «El veig i el sento, encara».

A: Margarida Prats, Màrius Torres. *Del poeta al lector*

 Mas Blanc, 1942. Màrius i Nuria Torres. Llegat Màrius Torres. UdL

12.1. Aquest és un text escrit des de l'emoció i el sentiment. Cita'n les situacions, les frases i els mots que connoten més emotivitat.

12.2. Quines frases del text podríem relacionar amb la creença espiritista? Raona la resposta.

13 «La poesia com a destí». En una carta a Carles Riba, escrita cinc mesos abans de morir, Màrius Torres diu:

 Mas Blanc, des del jardí. Foto: M. Filella

[...] Per a tots han estat anys d'Odissea: els uns, més o menys Ulisses; els altres, més o menys Penèlopes. Hem de confiar en Atena.

[...]

Si volgués resumir què m'han portat aquests quatre anys darrers, us diria que, d'una banda, l'afermament en la meua vocació, la consciència que jo sóc essencialment aquesta cosa absurda: un poeta líric [...].

 Mas Blanc. Foto: M. López

- 13.1. Interpreta què vol dir l'expressió «la poesia com a destí».
- 13.2. Raona per què han estat «anys d'Odissea» per a tots. Quin paper ha fet Màrius Torres: el d'Ulisses o el de Penèlope? Què significa que han de confiar en Atena?
- 13.3. Comenta la frase: *jo sóc essencialment aquesta cosa absurda: un poeta líric.*

- 14 Comenta el text que figura en el llibre de defuncions de la parròquia de Sant Quirze Safaja sobre la mort de Màrius Torres. Quin ambient de postguerra ens trasllada?

El infrascrito Cura-Regente de San Quirico Safaja, Obispado de Vich, provincia de Barcelona, a treinta de diciembre de mil novecientos cuarenta y dos, mandé dar sepultura eclesiástica al cadáver de Mario Torres Pereña, soltero, de treinta y dos años de edad, natural de Lérida, hijo de Roberto [sic] y Maria. Falleció el día anterior a las 2 de la tarde en el Sanatorio de Puig de Olena, recibida la Extremaunción. Doy fe, José Prat, pbro.

 Cementiri Sant Quirze Safaja. Foto J.Manau

- 14 Poc després de la mort de Torres, el crític Josep Maria Castellet descriu al seu llibre *Seductors, il·lustrats i visionaris* la seua estada al sanatori de Puig d'Olena. Segons ell, quina és l'estela, el record que va deixar el poeta en aquell ambient de postguerra?

La que havia estat una presència imponent era la de Màrius Torres, mort i enterrat al cementiri del sanatori l'any 1942. La seva memòria era viva i te'n parlaven amb un cert recel mossèn Ventura i les monges que l'havien conegut. El recel procedia del fet que Màrius Torres havia estat un teòsof reconegut i que la seva faceta ocultista no lligava gaire bé amb el catolicisme oficial que ells practicaven. Totes aquests presències –i les que no vaig arribar a saber mai– havien impregnat de catalanisme, molt de portes endins, aquell sanatori, i començaven, potser a impregnar-m'hi a mi mateix.

 Tasses del sanatori. Foto: X. Goñi

E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R

La corda d'un Ilaüt

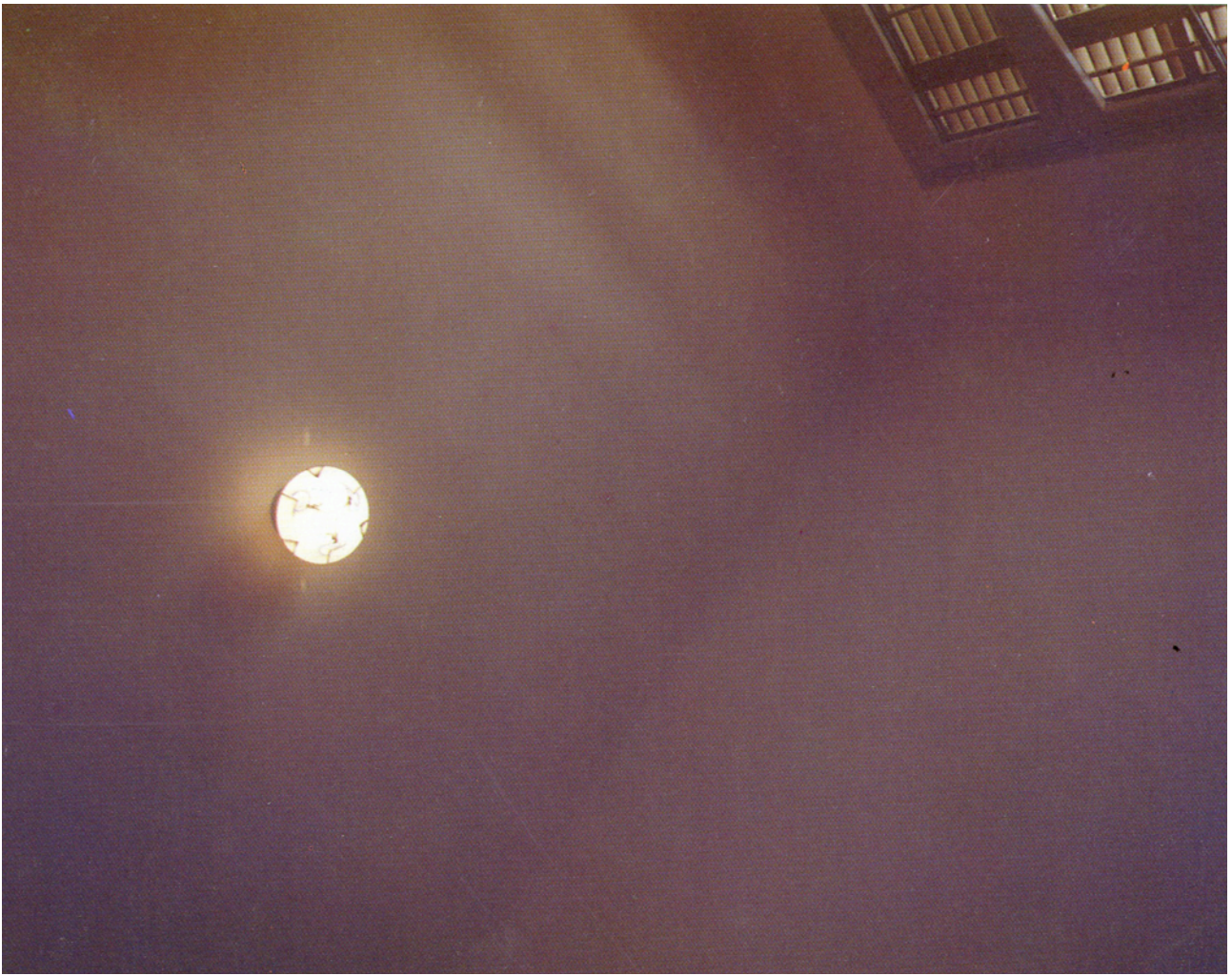
Temàtica

L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A

A l'hora de classificar temàticament la poesia de Màrius Torres —com la de bona part dels poetes lírics— descobrim que, més que els seus temes, allò que és significatiu i que conforma el seu «univers poètic» és la manera d'enfocar-los, el seu to, els seus mitjans expressius.

Quin és aquest «ambient torressià» que conforma i lliga tots els seus poemes? En primer lloc, l'enfocament de la poesia com a recerca i diàleg amb el seu món interior i com a destí que —amb el diàleg amb el transcendent— pot donar sentit a la seua vida. Després, el to esperançat: la «flor de l'esperança, minúscula i tenaç» apareix o s'insinua —s'olora— en gairebé tots els seus poemes. Un to, a més, expressat «en veu baixa», en el to amb què *es fan les confidències i es revelen els secrets, sense escarafalls ni retòriques buides* (Prats). Per últim, l'ús d'un model formal bell i de caire clàssic, de gran musicalitat, amb imatges i símbols de la natura i de la música com a correlats de les situacions anímiques del jo líric.

Malgrat aquesta «unitat d'estil» de la poesia de Màrius Torres, hem optat, pels motius que hem exposat en la introducció, de presentar una ordenació dels seus *accents* temàtics seguint un itinerari que parteix de la malaltia i l'acceptació del dolor, i passa per l'enyorament dels seus, per la reflexió sobre la «ciutat d'ideals», per l'amistat i l'amor, pels diàlegs amb la natura i l'art, la mort i la transcendència. Tot un camí d'ascensió cap a «més enllà» i «més enlaire», i d'aprofundiment cap a «més endins». Hem deixat les tankes en un penúltim apartat per dos motius: per la seva especial identitat formal i perquè són, en bona part, una síntesi temàtica de tota l'obra poètica. Acaba la temàtica amb el combat del poeta, amb la lluita amb els seus mitjans expressius.

 Llum del sostre d'una habitació de Puig d'Olena. Foto: Rey Cascales

1 *I tot el meu futur està sembrat de sal. La malaltia*

1.1 **Les preguntes**

1 «Dolç àngel de la Mort...» [6]

- 1.1. Per què creus que aquesta poesia és molt important en la vida i en l'obra del poeta? Et pot ajudar en la resposta el text de Joan Sales del final d'aquest apartat.
- 1.2. Quin et sembla que és el tema principal del poema?
- 1.3. Anota i comenta els oxímorons que hi ha en la primera estrofa.
- 1.4. A què es refereix la comparació que s'estableix en la segona estrofa?
- 1.5. Comenta els versos que mostren què és morir per al poeta.
- 1.6. Quin significat té el vers: *I tot el meu futur està sembrat de sal!*?
- 1.7. Quin és el temps verbal de la darrera estrofa? Quin valor li dóna, al seu desig?

- 1.8. Quina figura retòrica hi ha en el darrer vers? Quin sentit li dóna, al poema?
- 1.9. Per què en el poema dominen tres adverbis temporals: 'ara', 'ahir' i 'demà'? És significatiu l'ordre en què apareixen?
- 1.10. Opina sobre el ritme que donen al poema la polimetria i els encavallaments.

2 «Que sigui la meva ànima...» [7]

- 2.1. Divideix el poema en parts. Assenyala el tema i el temps verbal de cada una.
- 2.2. Quina és la figura retòrica que es desenvolupa en tot el poema?
- 2.3. Fes una llista de quines qualitats positives atorga a la corda d'un llaüt –en la primera estrofa– i quines de negatives –en la segona estrofa.

- 2.4. Comenta la imatge del vers *el corb que sobrevola l'estepa dels meus dies...*
- 2.5. La corda d'un llaüt, quines connotacions culturals comporta?
- 2.6. Compara finalment el to emotiu d'aquest poema amb el de «Dolç àngel de la Mort...».

1.2 Altres veus, altres àmbits

- 1 En arribar a Puig d'Olena el 1935, Màrius Torres va restar sis mesos al llit. La seva imatge més habitual devia ser la del llum del sostre de l'habitació –res, doncs, de poder contemplar la bellesa del paisatge ni de fer amistats, encara. La seva primera gran dificultat fou l'acceptació de la malaltia i el dolor, expressada en el poema «Dolç àngel de la Mort...». A poc a poc acceptà el sofriment com a mitjà per aconseguir la pau i la joia.

- 1.1. La tardor de 1936 Maria Planas deixà a Màrius Torres la biografia de Beethoven. El poeta diu que l'exemple del músic l'ajudà a superar-se, sobretot el seu lema *Durch Leiden Freude* («Pel dolor, a la joia»). Explica el sentit del lema i digues quina simfonia del compositor encapçalava.

- 1.2. Deia Màrius Torres:

El que passa és que tenim por, una por absurda del sofriment i del dolor. I tanmateix, què hi ha que ens faci més grans, i més bons que el sofriment? Sobretot, ni cal dir-ho, el sofriment desinteressat. T'has fixat com són d'insuportables la majoria de les persones que no han sofert mai?

Res no treballa tan profundament el nostre esperit com les contrarietats; res no ens ensenya tant com el dolor a ésser humans, a comprendre (perdonar) les faltes dels altres; res no ens acostava més als àngels.

Carta a Mercè Figueras, 9 de febrer de 1937

 Instrumental mèdic del sanatori.
Foto M. Filella

I una altra escriptora, Concepción Arenal, va dir: *El dolor, quan no es converteix en botxí, és un gran mestre.*

Debateu si esteu d'acord amb aquestes opinions.

- 2** Dos anys més tard de «Dolç àngel...» escriu «Paraules de la Mort». Raona breument les diferències entre les dues poesies.

PARAULES DE LA MORT [42]

[fragment]

*Tu, jove moribund que ara m'has dit Amarga,
amargs són els teus llavis per comprendre el meu gust!
Si em trobessis al fons d'una vida més llarga,
quan em diries Dolça també fores injust.*

*El meu sabor és fet de milions de vides
que ha apagat el meu bes, obscur en la fredor:
astres, ànimes, déus. I ara que ets tu que em crides,
seré un instant amarga de la teva amargor...*

- 3** Amb quina estrofa de «Dolç àngel...» podem relacionar el bell poema de 1940 «Així un núvol es fon...» [66]?

Així un núvol es fon i deixa el cel més blau.

*Així una fulla pensa que es fa lliure quan cau,
i s'apaga aquest vespre tan lent i tan segur,
sobre els camps, pels camins on ja no va ningú.*

*Així en la fosca es perd el pas d'un vagabund...
Déu meu, estic a punt.
Ja vençut, però encara sota el meu estendard
—més tard, potser seria massa tard.*

- 4** En la tanka «Fi» (1938), de què dona gràcies Màrius Torres?

FI

*Jo us dono gràcies
d'haver vingut com ales,
amor, angoixa,
lentes hores de somnis
que us heu tornat paraules.*

- 5 Digues el tema de la poesia de Francesc Pané, escrita en homenatge a Torres:

*Ara que ha vingut, Màrius, l'Àngel de la mort dolça,
digues com duu les ales: de plomes de cigonya
o bé de blanca gasa? Són toves com la molsa?
Si t'abracen altives, o tendres de vergonya...
D'aquest cor meu poruc, com la gran por s'espolsa?*

Bústia d'entrada. Missatges per a Màrius Torres (2010)

- 6 Busca a Internet imatges d'àngels que reflecteixin el tema del «Dolç àngel de la Mort...». Mira, entre d'altres, l'anomenada «El petó de la Mort», de J. Barba (1930), del Cementiri del Poblenou, amb la dedicatòria:

*Mes son cor jovenívol no pot més;
en ses venes la sanch s'atura y glaça
y l'esma perduda amb la fe s'abraça
sentint-se caure de la mort al bes.*

(Jacint Verdaguer)

Valora quina s'adiu més amb el tema del poema.

1.3 El text. Ha nascut un poeta líric

- 1 Després de la lectura atenta del fragment següent, corresponent a una carta de Joan Sales a Màrius Torres (1938) explica com Sales comenta les poesies de Torres. Indica què subratlla, què valora i què et sembla que entén per «lírica».

Edició de 1976

Els versos anteriors semblen capricis, fantasies lleugeres; molts d'ells podrien intitular-se «a la manera de» (d'una ària de Bach, de 1830, de Bécquer, de Musset). Amb el «Dolç Àngel» sembla com si de sobte reneguessis d'aquell món massa lleuger i massa influenciable per encarar-te resoltament amb tu mateix. I vet aquí que aquest és el problema. No hi ha res de què un home pugui parlar amb tant coneixement de causa com d'ell mateix. La lírica és això: despullar-se de tota la hipocresia de la «discreció» per posar-se a parlar d'un mateix sense reserves. No et sabria dir la impressió que m'ha fet aquesta nova lectura dels teus millors poemes, el Dolç Àngel, les Paraules de la Nit, el Que sigui la meva ànima, He dit al meu cor, En el silenci obscur, El combat dels poetes i Última rosa. La teva evolució no és «literària», no és purament de la superfície; és de sentiments i idees, es lliga amb la del teu caràcter i de la teva vida [...]

Amb la teva nova «manera», [...] t'apartes de la de tots els que a Catalunya i en aquest segle t'han precedit en l'ús de la paraula –entre els quals n'hi ha alguns de tan il·lustres i molts de tan benemèrits–; te n'apartes no solament per l'estil i pel llenguatge, sinó sobretot per l'esperit. La teva poesia és tan «lírica» i ho és tan exclusivament que quan n'intentes d'una altra mena, narrativa o descriptiva, fracasses; [...] A Catalunya i en el nostre segle només n'hi ha hagut una altra que ho fos tant, la de Salvat-Papasseit, tan ignorat pels nostres sapientíssims crítics [...].

Joan Sales, *Cartes a Màrius Torres* (p. 364)

Lleida, 1934. A l'esquerra de l'Arc del Pont, hi havia la casa dels Torres, al primer pis.
Foto: Bloc fotografies antigues de Lleida

2 Molt lluny d'aquí. L'evocació de la llar i de la ciutat

2.1 Les preguntes

1 «Presència» [35]

- 1.1. A qui creus que es refereix el jo poètic quan escriu: *quan penso en tu?* Qui podria ser aquest tu?
- 1.2. I quan escriu: *Sonor,/ el teu record es mou en la tenebra clara...?*
- 1.3. Fes una llista dels verbs del poema que corresponen al que veu, fa i sent el jo poètic. Després, descriu l'acció.
- 1.4. Per què el sintagma *els meus ulls* és al primer vers i és també el darrer sintagma del poema? Relaciona-ho amb l'estructura formal del poema.
- 1.5. Quines són les expressions que suggereixen l'experiència de la proximitat de l'esperit d'una persona amada?
- 1.6. Els adverbis temporals i locatius marquen clarament la proximitat d'aquest esperit estimat. Escriu-los.
- 1.7. Quantes síl·labes té cada vers? Quina forma mètrica té el poema?
- 1.8. La fusió entre forma i contingut és gairebé perfecta. Observa que, de manera especial en els dos primers quartets, el jo poètic hi escriu entre comes diverses acotacions, comparacions, adjectius, complements circumstancials, sintagmes nominals...

Llegeix-los en veu alta diverses vegades i observa si expressen alguna cosa essencial lligada al contingut del poema. Què et sembla que expressen?
- 1.9. Com s'anomena la figura retòrica que expressa el sintagma adverbial *en la tenebra clara?* Quin sentit té? En quin altre poema de Torres hi apareix, també?
- 1.10. Quina metàfora detectes en el poema? A què es refereix?
- 1.11. Quina figura retòrica és *sonor,/ el teu record es mou?*

- 1.12. La comparació que obre el poema, al teu parer, quin sentit li atorga?
- 1.13. L'últim vers, amb una conjunció adversativa, dos adverbis de temps i una negació en temps futur, quin sentit dóna al poema?
- 1.14. Cerca un sinònim aproximat de tots els adjectius:

 Maria Pereña, mare del poeta

- a) tenebra *clara*:
- b) rosa *rància* :
- c) ràfega *ardent* :
- d) *antic* perfum :
- e) angoixa *vigilant* :

- 1.15. El poema es podria titular també «Absència». Creus que en canviaria una mica el sentit? Raona-ho.

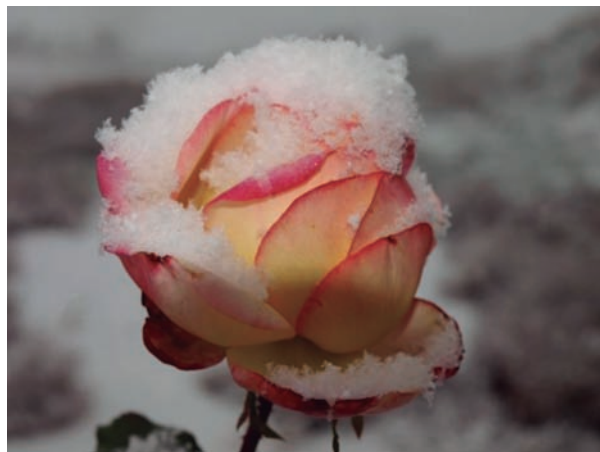
2.2 Altres veus, altres àmbits

- 1 Alguns crítics literaris han vist en el poema «Presència» una possible influència de la ideologia espiritista i metapsíquica de la família. Busca en fonts digitals de cerca enciclopèdica informació sobre aquestes dues i digues-ne la teva opinió.

Llegeix també el text que reproduïx les paraules que Humbert Torres va dir als fills, mentre els abraçava, quan va morir la seva mare i Màrius no tenia encara 18 anys:

Podeu estar tristos i és natural que ho estiguen, però no ens hem de deixar portar pel desconsol; penseu que la mare no ens deixa per sempre; se'n va cap a uns altres espais des d'on ens podrà seguir i ajudar i nosaltres podrem continuar tenint-hi relació. Eixugueu les llàgrimes i concentreu el vostre pensament en els bons records que ens deixa.

Víctor Torres, *Memòries polítiques i familiars* (1994)

- 2 Escolta la musicació de «Presència» de Xavier Monge Trio i Carme Canela. Opina sobre l'adaptació.

- 3 Llegeix aquest poema de Joan Margarit i comenta les seves similituds amb el de Màrius Torres.

PENÚLTIM POEMA A LA MEVA MARE

Acabada la guerra, jugàvem al carrer,
i en sentir un avió sorties a buscar-nos
fins que el seu so es perdia enllà dels núvols.
Són les ruïnes d'aquell lloc segur
que hi havia a la infància.
Una vegada em vaig llevar
de matinada, estaves a les fosques,
asseguda a la taula de la cuina
igual que una gavina dins l'esclatxa
d'una roca durant el temporal.

Només veig la llumeta d'una casa
que ja no hi és,
però que em fa sentir menys malaurat.
Fins que el perill es perdi a l'horitzó.

Joan Margarit, *No era lluny ni difícil* (2010)

- 4 Les poesies dedicades a Lleida parlen bàsicament del *paradís perdut de la infantesa*. Què vol dir aquesta frase? Llegeix els poemes proposats i respon:

Dibuix de Màrius Torres.
Del recull *Tria de poemes per a*
Mercè Figueres. Nadal 1936

- 4.1. Què s'evoca en «**La torre**» [5]? En què ens basem per dir que el poema té un to enjogassat, lleuger i infantil, i una mica irònic?
- 4.2. Quina mirada té el poeta sobre la ciutat de Lleida a «**Molt lluny d'aquí**» [58]? Quins tòpics hi són presents i quins en són absents? Raona si en el poema predomina la descripció de la ciutat o el record del pare.

2.3 El text. *La llunyària no es mesura en quilòmetres*

- 1 Màrius Torres va viure amb neguit la separació de la família, primer a causa de la malaltia i, després, de la guerra. La correspondència va suplir, en part, l'enyorança familiar. La carta següent, adreçada al pare, tia i germans (4-5-38) explica els sentiments del poeta davant la sortida de Lleida de la família causada per l'ocupació franquista de la ciutat.

Quina és la reflexió que fa el text sobre la llunyania? Amb quina frase la resumiries? Com interpretes l'expressió ... *i després*, del final del text? A què pot fer referència?

[...]

Lleida, 1910. L'ombra del balcó de sobre la tartana és la de la llar dels Torres

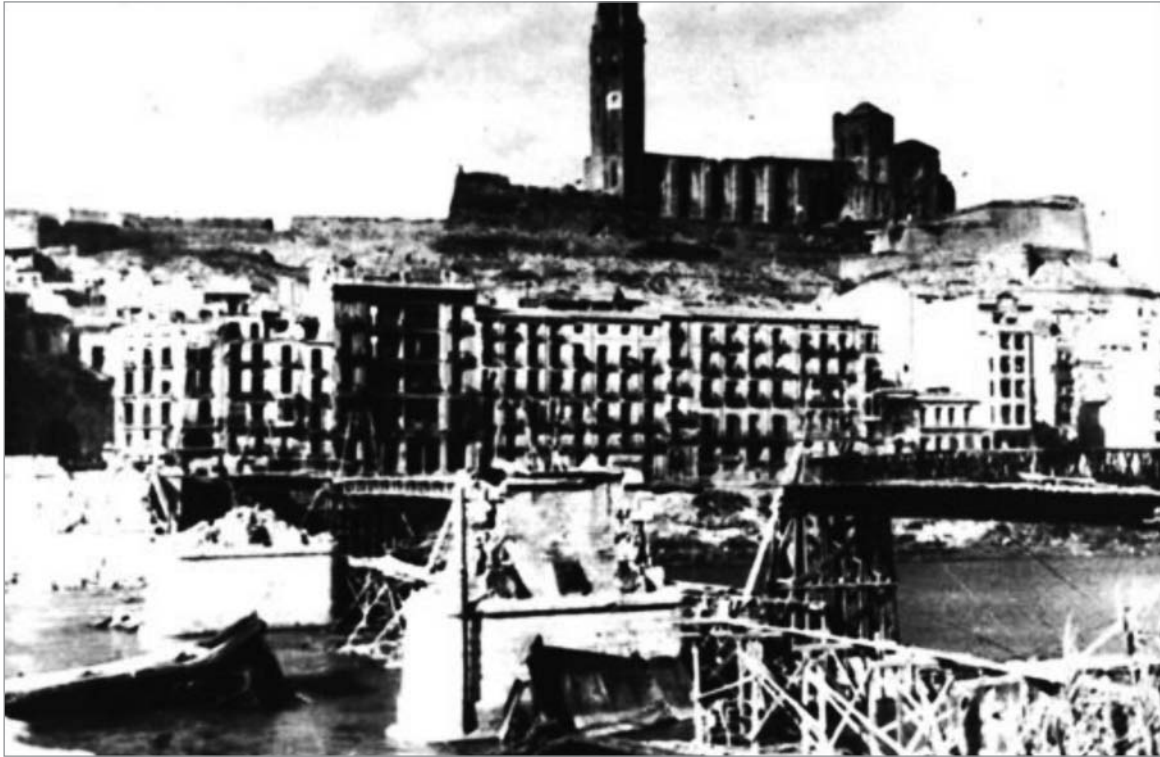
He estat molt content de la vostra carta. Ara ja us veig una mica més, sobretot el pare, ja puc seguir mentalment la vostra manera de passar els dies en aquestes noves condicions de viure. Abans de rebre-la, havent d'imaginar-vos fora d'aquell marc familiar, que per ell sol ja tenia una vida pròpia, us perdia i em semblava que éreu molt més lluny. Hi ha uns versos de Salvat Papasseit:

«Si anessim lluny, tan lluny que no et sabés»

que mai no havia vist tan clars com ara. Què importa la distància geogràfica? La llunyària no es mesura en quilòmetres, sinó en coneixements. A Lleida jo sabia les vostres ocupacions a cada hora del dia, no sols les habituals, sinó que, una tarda de novembre, podia pensar. –Aquesta tarda que fa bo, el pare haurà anat a fer un tomb cap al camí vell d'Albatàrrec, i a la tornada, pel costat de la sèquia de Torres, haurà desembocat a la carretera de la Bordeta per a veure aquell gran faig –és un faig?– que hi ha arran de l'hort del Silvi Vidal, enfront del grup escolar dels Camps, i el fullatge del qual ja deu haver pres aquell color d'or tan sorprenent, tan líric, tan madur, que ens havia aturat més d'una volta en les nostres passejades...

Ara, a Barcelona, heu començat una nova manera de viure, i us haureu de fer noves habituds, nous costums, nous gustos que jo no compartiré, i dels que no en sabré res més que allò que m'expliqueu... I amb tantes hores com tinc per omplir només

que de pensaments, ja podeu pensar quina avidesa tinc d'aquesta mena d'explicacions! Com més coses sabré de vosaltres, més prop us tindré. I us vull tenir sempre al meu costat per lluny que hàgiu d'anar! Recordeu-se'n, ara... i després.

 Lleida, 1938

3 ***La flor de l'esperança minúscula i tenaç. La poesia política***

2.1 **Les preguntes**

1 «La galerna i el llamp» [39]

- 1.1. En el primer quartet s'expressa molt nítidament quin és l'assumpte del sonet. Sintetitza-ho en dues ratlles.
- 1.2. Què representen els quatre agents atmosfèrics expressats en la primera línia? Amb què contrasten?
- 1.3. En el segon quartet, quin sentit tenen les imatges del seu primer vers?
- 1.4. Què poden ser *els quatre rastres dels cavallers maleïts*?
- 1.5. A quina planta o flor es refereix quan escriu *la seva arrel s'allarga*?
- 1.6. Comenta el darrer vers. Què representen *el jull* i *la cugula*?

2 «La Ciutat Llunyana» [57]

- 2.1. Comenta el significat de la cita de Baudelaire: restringeix o amplia el sentit del poema ?
- 2.2. Què són *les fúries* del primer vers? Què signifiquen? Quina figura literària és?
- 2.3. Explica què és la *ciutat d'ideals*.
- 2.4. Què són *les runes de somnis colgats*? Quina figura literària és?
- 2.5. A quin altre sintagma es contraposa *entre tants crits estranys*?

 Campana del Mas Blanc

- 2.6. Amb quin altre adverbi anterior en el text podem relacionar els mots *ja no* del vers 6?
- 2.7. Quin és l'antecedent del pronom *què* del vers 8?
- 2.8. Escriu dos sinònims i una paraula derivada del verb *senyar*, del vers 8.
- 2.9. Amb quin altre sintagma anterior del poema podem relligar *la ciutat que s'enfonsa*?
- 2.10. Quin és l'antecedent del pronom relatiu *Qui*, del vers 9?
- 2.11. En la primera edició de Joan Sales, en el vers 10, s'havia canviat l'adjectiu *bella* per *lliure*: explica la diferència que trobes entre els dos versos amb el canvi d'adjectius.

- 2.12. A què es refereix *la dura veu de bronze*?
- 2.13. Qui poden ser els pelegrins? Amb quin altre poema de Torres els podem relacionar?
- 2.14. El poema està datat el 1939. Relaciona la data amb el context històric.
- 2.15. Quin és el sentit del primer vers? I el sentit del darrer? Què et sembla que ha succeït a l'endemig?
- 2.16. Per què podem qualificar el poema d'èpic i patriòtic?

3.2 Altres veus, altres àmbits

- 1 Llegeix aquestes dues mostres més de poesies de Torres i digues:
 - 1.1. Per què el poema «El card» es podria considerar de tema polític?
 - 1.2. Quina és la diferent manera de reaccionar de la rosella del poema «El tirà burlat» i de la flor de l'esperança de «La galerna i el llamp...»? I el tema comú?

EL CARD

*Tardor de mil nou-cents trenta-sis. Un matí,
jo anava trist i sol. I un card em parlà així.
–No temis. A l'hivern, quan les herbes mesquines
sentiran sota el glaç calcigar-se el seu cos,
pensa en mi, viatger que no saps on camines!
Als erms, quan fa més fred, jo encara dono flors,
encara que tots els pètals siguin espines!*

EL TIRÀ BURLAT

*És un tirà. Senyor de camps, de pobles ajupits
i vol una rosella.*

*I va i la cull, i l'oprimeix, cruel, entre els seus dits
roja, fràgil i bella.*

*Però la flor, sense ni un crit, en cinc gotes de sang
es desfà quan la mira:*

*i el cobejós enfellonit se'n va –quin rastre blanc
la impotent polseguera de la ira!*

(1938)

- 2 Escolta, en primer lloc, la recitació i musicació de «La Ciutat Llunyana» que en fa **Biel Mayoral**. Després, la de **Merixell Gené**. Explica'n les diferències i fes-ne una valoració personal.
- 3 Recita el poema «La Ciutat Llunyana». La puntuació t'ha de guiar en l'entonació: els punts suspensius del primer quartet, l'exclamació/conclusió de la primera part, la pausa abans del *Més*, l'entonació lenta de *les torres altíssimes que s'allarguen* i el to serè del final. Fes sinèresi (diftongació) en *Pà-tria*.
- 4 Quina idea política es desprèn dels dos fragments de les seues «Notes per a un autoretrat 1936»?

Què val més? Estimar Catalunya i no estimar gairebé cap català, o a la inversa? Hi ha gent que estima la Humanitat i no té cap amic.

Si Catalunya deixés de ser una Nació esclava, sospito que jo deixaria de ser nacionalista.

3.3 El text. *Catalunya màrtir*

- 1 *Catalunya màrtir* és un colpidor documental fet per la Generalitat republicana, que l'any 1938 es va projectar a París per divulgar entre l'opinió internacional els bombardejos feixistes a Catalunya. S'hi mostren imatges de la devastació, sobretot de Barcelona, Granollers i Lleida. En el cas de Lleida (a partir del minut 4), s'hi veuen els cossos de molts nens que eren a classe al Liceu Escolar –l'escola on va estudiar Màrius Torres– i que van morir en el bombardeig que, el novembre de 1937, hi va haver sobre la població civil. No fan falta els comentaris: només recollir dubtes i impressions.

 L'escultura «Memòria, Dignitat i Vida» d'Agustín Ortega. Homenatge als 48 nens morts del Liceu Escolar de Lleida, bombardejat el 1937 per l'aviació feixista

2 La vivència quotidiana de la guerra.

L'inici del conflicte bèl·lic alterà el procés de recuperació de la malaltia de Màrius Torres i, el 5 de setembre de 1936, quan s'assabentà, llegint *La Humanitat*, que el seu germà Víctor s'havia allistat com a voluntari a la columna Macià-Companys, es va trasbalsar profundament.

Llegeix els fragments del seu «Dietari per a en Víctor» i del poema «L'estança», que trobaràs a continuació, i respon:

- 2.1. Podem dir que en els textos s'entreveu un contrast entre el que desitjaria i la realitat que percep. Quina barreja de sentiments té?

- 2.2. Què fa Màrius Torres per a no sentir-se inútil i col·laborar, a la seva manera, en la lluita a favor del bàndol republicà?
- 2.3. Explica el sentit de la frase: *continuaré fent de Gregori Sastre*.

DISSABTE, DIA 5

[...] A l'hora de la migdiada agafo *La Humanitat* i hi llegeixo la gran notícia. Víctor va a la guerra. De moment, vaig pensar en el pare, la Xita, la padrina. Vaig témer per ells primer perquè vaig suposar que estarien aclaparats, i segonament perquè vaig tenir por que no haguessin posat obstacles a la teva decisió, la qual cosa m'hauria sabut molt greu. A les quatre, acabat el repòs disciplinari, vaig telefonar a casa. Tu ja eres fora. M'hauria agradat poder cridar-te «Visca la llibertat!».

 Foto de Víctor Torres de milicià. Llegat Màrius Torres. UdL

«Estança»

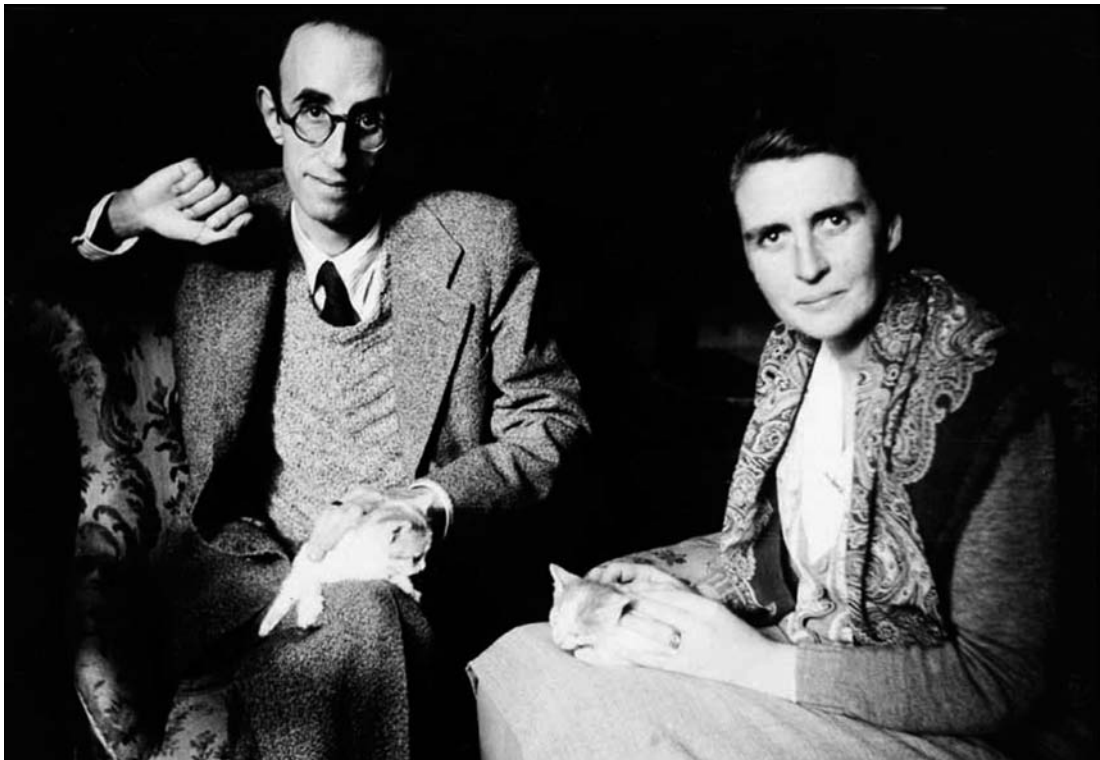
*Cada un dels moments que passen d'esquitllentes
pot ser el de la teva mort.
La guerra és lluny; i les notícies són tan lentes,
tan muda la veu de la sort...
Les meves llàgrimes calentes,
són encara per tu, o ja pel teu record?*

DIUMENGE 13-IX

[...] A vegades penso què passaria sí perdéssim. Aleshores tot, fins els teus perills, es tornen pàl·lids. Guanyarem, guanyarem! No pot ésser que tot allò que hi ha de vivent, de prometedor, d'idealista en aquesta Espanya es vegi arrasat fins a la rel. Guanyarem! Però desconfio de la meva confiança.

DILLUNS, 14-IX, A DOS QUARTS DE NOU DEL VESPRE

[...] Tampoc avui no ha arribat la teva carta! N'he rebut, en canvi, de casa. Sembla que creuen que estic tranquil i parlen que procuri engreixar-me, reposar, parar fort... Si sabessin que poc penso en la meva curació! Quan hi ha tantes coses que perillen, tants germans, tants ideals, tots nosaltres mateixos, quin valor pot tenir per mi curar-me, millorar? Si perdem la guerra tots haurem de morir. Si la guanyem, ja hi haurà temps per pensar en la salut! És estúpid. Ja sé que no hauria d'haver escrit això. Però si tot el dia no penso altra cosa. Els rebels van guanyant terreny a Bascònia i a Toledo, i nosaltres no en guanyem enlloc. He llegit a *La Humanitat* que Catalunya té un exèrcit de 40.000 voluntaris. Ho diu Miret, del Comitè de Milícies. També diu que és segur que guanyarem. Si hi arribem a temps! El pare diu que torna a sortir l'ideal. Era necessari. Continuaré fent de Gregori Sastre.

4

Arrelada en la carn i en els somnis. L'amistat i l'amor

4.1 Les preguntes

1 «Cançons a Mahalta. I. Corren les nostres ànimes...» [17]

- 1.1. Explica el tema del poema.
- 1.2. Quina és la relació entre la forma i el contingut d'aquest poema?
- 1.3. Comenta el sentit de la comparació del primer vers.
- 1.4. Quin és l'adverbi que marca el to del poema?
- 1.5. Què poden significar els *xiprers* i les *palmes*?
- 1.6. Digues quins verbs empra el jo poètic per referir-se a la relació amb l'estimada.
- 1.7. Comenta el sentit del darrer vers, en especial, quina és la figura retòrica del sintagma *la nostra pàtria antiga*. A què es pot referir?
- 1.8. En quin sentit podem afirmar que el poema és circular?
- 1.9. Per què podem afirmar que el poema és una al·legoria?

2 «Lorelei» [23]

- 2.1. Subratlla i comenta les dues metàfores i la comparació de la primera estrofa. Indiquen un amor passional, tempestuós i instintiu?
- 2.2. En quines parts dividiries el poema? Presta atenció als elements formals per fer-ne la separació.
- 2.3. En les estrofes segona, tercera i quarta, llegim un diàleg entre la Nit i el Mar. Què representen l'una i l'altre? Quina és la resposta del jo poètic? En aquest sentit, què volen dir els versos del 16 al 18?

- 2.4. En la descripció final –les tres darreres estrofes–, marca i comenta les imatges lligades a la música, al so.
- 2.5. Com descriuries, amb un o dos adjectius, el paisatge que ens ha mostrat a la nostra imaginació, en especial, la penúltima estrofa?
- 2.6. Per què la veu del desig ha esdevingut *la teva veu pàl·lida, tenebrosa,/ com, d'un foc d'agonies, un riu de vida fosa...*? Què connoten aquestes imatges?
- 2.7. Quin és el subjecte de: *Mories poc a poc i et tornaves, cantant,/ una ombra...*?
- 2.8. Un cop desaparegut el desig, què en resta? Què podem interpretar què és *la forma del teu cant*?
- 2.9. Finalment, relaciona el títol amb la llegenda de Lorelei, i la citació de Poe amb la comprensió del tema del poema de Màrius Torres. Si cal, busca'n informació.

4.2 Altres veus, altres àmbits

- 1 Ja saps que Mahalta és el nom emblemàtic sota del qual s'amaga la destinatària de les «Cançons a Mahalta», Mercè Figueras. Després de fer servir, si et cal, un traductor automàtic del text següent, contesta:

 Dibuix de Màrius Torres.
Tria de poemes per a MF.
Nadal 1936. "Estampes"

Amour de Mahalta: Tes craintes nous ont bien amusé! Sois tranquille; ce n'est qu'un amour de luenh. Si tu as reçu une lettre de Mercédès, ta tête doit avoir tourné, à ce sujet. C'est que Mahalta est la fille du Sicilien Robert Guiscard, qui se maria à Ramon Berenguer (ou Berenguer Ramon?, je ne le saurai jamais) II, ou Cap d'Estopes, et dont le tombeau est dans le cloître de la cathédrale de Gérone. Je me suis enamouré d'un nom. Un amour de pierre et musique, qui commence à me lasser.

Carta a Joan Sales, 10 de desembre de 1940

- 1.1. Per què Màrius Torres va escollir aquest nom?
- 1.2. Què és un «amor de lluny» (*luenh*)?

S'ha dit també que Mahalta era la poetització de la «malalta» Mercè Figueras o que era un senyal, una metàfora, «ma-alta» ('la meva alta') per designar-la. En ambdós casos, quina mena de relació ens insinuarien aquestes interpretacions? Et pot ajudar llegir el que diu Màrius Torres a «**Apunts pel retrat de Mercè Figueras**».

- 2 Escolta les versions musicals del poema fetes per **Lluís Llach** i pel grup **El Fill del Mestre, Meritxell Gené i Xavier Baró**. Creus que el to, el ritme, l'adaptació musical... s'adiuen amb el poema de Torres? Quina versió trobes més ben aconseguida?
- 3 La «Cançó a Mahalta», de la font a la mar, va seguint un recorregut ple d'imatges pictòriques, visuals. Transforma el poema en un paisatge on es recullin tots els elements enumerats.

- 4 En una carta a Mercè Figueras (30-3-1937) Màrius Torres li envia el poema següent, dient-li que potser és *massa conceptuós*. Llegeix-lo i, després de comparar-lo amb «Corren les nostres ànimes...» («Cançons a Mahalta» I), dóna'n la teua opinió. Quin t'agrada més?

AMISTAT

*Les nostres vides són com dos rius paral·lels.
Fem el mateix camí sota els mateixos cels.
De la teva ribera a la meua circula
un aire perfumat que ens besa i ens ondula.
L'un al costat de l'altre, entre els marges i els anys
fem via lentament, destriats i companys.
No podem juntar mai les nostres aigües calmes.
La terra d'entre mig fa una reixa de palmes.
Però en els meandres plens de quieta pau
Sento, en els capaltards el teu bleixar suau.
I escolto la teva aigua tremolosa i amiga
de la font a la mar, la nostra pàtria antiga.*

- 5 La poesia de Tomàs Garcés «Com dos rius paral·lels» (*El senyal*, 1935), anterior a la de Torres, tracta un tema similar, però ¿per què podem dir que el seu aspecte formal no està tan ben aconseguit com en la «Cançó a Mahalta, I» (1937)?

COM DOS RIUS PARAL·LELS

*Els nostres somnis són com dos rius paral·lels.
Naveguen lentament, i tendres recolzades
sota els canyars tan verds simulen verdes prades.
L'albada i el capvespre hi deixen els seus vels.*

*Sempre l'un vora l'altre en llur closa beutat,
ignorants de les deus i l'amor que els nodria,
a la mar sense platja sense pressa fan via.
Uns mateixos ocells els han sobrevolat.*

- 6 En una carta a la Mercè, el mateix Màrius Torres explica que *les úniques vegades que he estat a punt d'enamorar-me han estat: el darrer any de carrera, d'una noia que avui és la Doctora Júlia Corominas, i l'any passat, aquell episodi fugaç i sense conseqüències, i en certa manera biològic, de la Carme Oliver*.

Ambdós episodis li inspiren alguns poemes. Com a mostra, llegeix el fragment del poema «Impromptu», (1933) on recorda un concert al Palau amb la Júlia Corominas al costat, escoltant Richard Strauss. Quin és el tema d'aquest fragment?

*La música és més pura que la vida,
però no és tan bella –Inútil Strauss.
Cap simfonia val una mentida
d'uns ulls joves i blaus.*

- 7 Màrius Torres va dedicar diversos poemes a les seves amistats. El més conegut és «**Tres amigues**» [83]. Identifica qui són les tres amigues i quines tres qualitats bàsiques els atribueix.

 D'esquerra a dreta: Maria Planas, Esperança i Mercè Figueras. Llegat Màrius Torres. UdL

4.3 El text. L'amor es diu Mahalta

- 1** Mercè Figueras va ser la destinatària de més de 275 cartes o notes i fou la seva amistat més íntima:

[...] m'inclino a creure que data d'aquell mateix moment [primera trobada a l'ascensor] la meva... el meu...el meu el que vulguis. [...] és una llàstima que no hi hagi un déu de l'amistat, perquè m'aniria molt bé poder dir que fou llavors que disparà la sageta [...]

La seva relació era feta de trobades a la biblioteca, passejos, lectures de poemes, de música, de petits regals, de gustos paral·lels.

Llegeix la carta adreçada a Mercè Figueras i t'adonaràs de com era la seua relació epistolar. Després respon:

- 1.1. Explica en veu alta la frase que més t'ha agradat. Raona la teua tria.
- 1.2. Quina relació veus entre la carta i la «Cançó a Mahalta» treballada?
- 1.3. Com diu que és l'amor entre ells dos? A què el compara?
- 1.4. Subratlla el que entén per amor i les classes d'amor que hi ha. Quina idea falsa d'amor crítica?

A Mercè Figueras
Sant Quirze de Safaja, 7 de març de 1937
Srta. Mercè Figueras
Girona

Estimada Mercè. Ací em tens disposat a escriure't i sense saber ben bé què dir-te.

Quan em vares donar la primera notícia d'aquesta absència, dins la contrarietat inevitable, egoista i lletja que em produí, hi havia una il·lusió. Una il·lusió no gaire més evitable, bonica o desinteressada.

Em feia il·lusió d'escriure't una bona carta i de rebre'n de teves. Hi ha coses que es diuen millor per escrit que no de paraula, i jo comptava trobar-ne algunes per aprofitar l'ocasió del teu desplaçament. Però ara que ets fora veig que tot el que et pogués dir, ja ens ho havem dit.

Si ho penses bé, veuràs que ens hem dit tantes coses, Mercè! Ens les hem dit, sobretot, quan no diem res, quan enmig d'una frase banal de maledicència a l'estil del sanatori, o d'un silenci perllongat, ens hem mirat i hem trobat una coincidència de somriures o de pensaments —baldament no expressats en veu alta.

Jo no sé si és una il·lusió que em faig. Però trobo en tu una tal “comprensió” —no en el sentit polític, sinó més ample— que sovint trobo inútil de dir-te coses perquè penso que tu les has pensat igualment. Vaig dir-te un dia que jo t’havia “endevinat” a poc de conèixer-te. Deixa’m dir ara que també vaig comprendre que tu m’endevinaves a mi.

I, potser, el compliment més excepcional que podria fer és aquest que vull dir-te. Jo, el misantrop, l’esquerp, el cargol, l’orgullós del seu castell interior, em vaig complaure d’ésser endevinat per tu.

Ha estat la primera vegada que m’he donat tan completament a una amiga. En aquest sentit, tu ets molt més per mi que jo no sóc per tu. No m’agrada fer frases de romanticisme barat, i no et diré pas que estic enamorat de tu. Seria perillós. Però sí que vull confessar-te que tu m’has fet comprendre l’amor.

Al capdavant, amor, simpatia, amiat, no és tot el mateix? Què hi fa que nosaltres no puguem ésser això tan banal, tan de color de rosa, que s’acostuma a anomenar “enamorats”?

Dant va veure una sola vegada Beatriu, quan era una nena. Beatriu es va casar, va tenir fills i va morir. Dant, 30 anys més tard, va escriure la Commedia pensant en ella. Vet-ací uns “enamorats” singulars... i, tanmateix, allò era amor! L’amor és un sentiment molt pur i molt matisat. Si en tenim una idea falsa és gràcies als tractats de moral, les novel·les i les pel·lícules. Allò que la gent anomena amor, és tan poca cosa! La majoria de la gent és incapaç d’estimar, perquè és incapaç de vèncer el seu egoisme. I s’acontenta d’una caricatura de l’amor, com incapaç de sentir la veritable música, s’acontenta de Maria de la O, o del Saltiró de la Cardina. No he pogut comprendre mai la usada classificació de l’amor. Amor paternal, amor conjugal, amor diví, patriòtic, etc. etc. És com si hom volgués classificar la fe. La fe és igual en tots els creients, en els cristians com en els gentils; l’únic que varia —i encara, què poc!— és l’Ésser a què aquesta fe es confia.

Doncs jo veig igual l’amor. És el mateix sentiment el que, amb diversa intensitat, em lliga a tot el que m’estimo. Ara bé, en cada cas, aquest únic amor pren una particular coloració. Al pare se l’estima amb respecte, al germà amb companyonia, a Déu amb esgarripança, al fill se l’deu estimar amb orgull, a la dona se l’estima amb desig.

Mr! no temis. Si m’és permès d’emprar la fórmula del pobre Quim et diré que, envers tu, el meu amor és tot blanc com un mes de Maria. Tot just, potser, una mica rosat com els ametllers que deuen florir per l’Empordà i l’Urgell. Però de cap altre color. Tu ets per a mi l’amiga. No ets ni seràs mai, espero, la dona —en el sentit bíblic del mot. La serpentina pot estar tranquil·la.

No m’hauria atrevit mai a analitzar el sentiment que m’inspires, si les paraules de la viudeta, i el desig d’aclarir la meua posició no m’hi haguessin dut. Sigui com sigui, és un sentiment tan bell!

Jo li dec alguns dels millors moments de la meua vida. Tu dius que portes mala sort; vols més mala sort que la dels malaurats que no et coneixen?

És tan bell, aquest afecte nostre, que a vegades temo pel seu esdevenidor. No temo, és clar, que ens hàgim de separar ni per una hora, ni per sempre. Vull dir per aquesta vida. Més aviat penso si sabrem conservar-lo sempre igual, en el punt dolç a què hem arribat, sense evolucionar cap a terrenys que les circumstàncies farien lamentables. També penso que, a la fi, t’adonaràs del poc digne que sóc del teu afecte i... en fi, aleshores paro de pensar per no malhumorar-me.

Tal com és ara, aquest afecte nostre, em sembla una vall entre muntanyes, una verda vall entre muntanyes inaccessibles que ens isolen i que limiten el paisatge on ens hem de moure. Mai no podríem superar aquestes muntanyes. Posat que ho aconseguíssim, és possible que trobéssim una altra cordillera encara més abrupta per barrar-nos el pas. No podem aspirar al món, Mercè. Ens hem de recloure en la petita vall.

I bé, fem-la ben bonica la nostra vall. Plantem-hi flors, arbres. Bastim-hi columnes, cabanes, temples, estàtues. Criem-hi coloms, àligues, rossinyols. Que cada una de les seves pedres sigui treballada amb les nostres mans i el nostre amor. Que no resti erma cap de les seves feixes. Així oblidarem les muntanyes que ens limiten. Si el nostre amor no pot créixer en extensió vers altres terres prohibides, res no ens priva de conrear intensament la petita terra de la nostra vall per fer-li rendir el màxim de flors i de fruits. I, què caram! El Paradís era també una petita vall!

Com has trobat l’estimada Girona després del gran trasbals? És tan vetusta que goso creure que la revolució no l’haurà fet envellir gaire, i els majestuosos plecs de pedra del seu vestit deuen tenir encara la noblesa i la serenitat de les venerables faldilles de les dames d’antany.

Ja està! Ja ha sortit el que hi ha de pitjor a casa meua; el plaga! Perdona’m. L’Esperança m’ha dit que la primera etapa del teu viatge, Puig d’Olena-Barcelona, fou feliç. Espero que la segona, Barcelona-

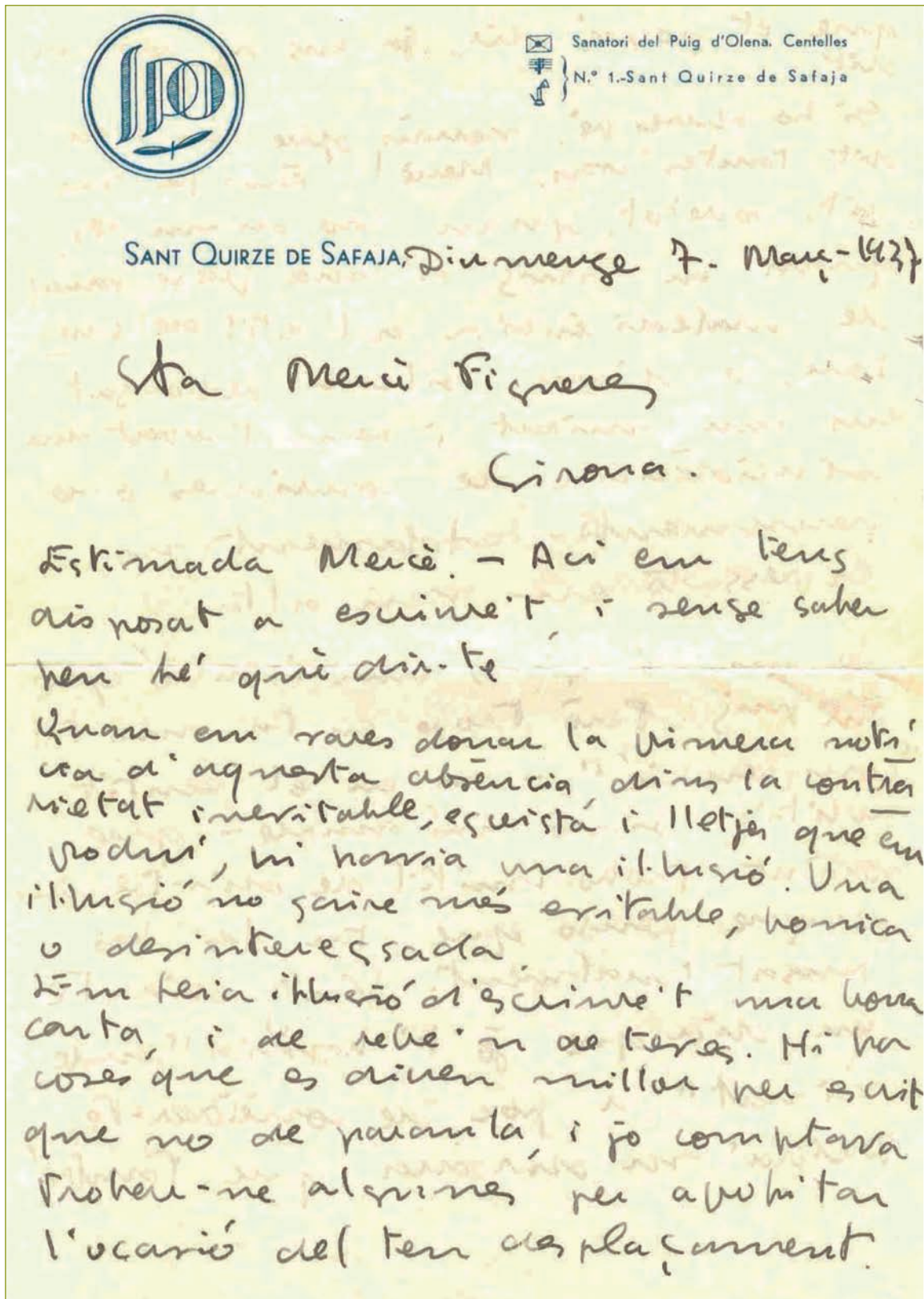
Girona, ho fos igualment, així com la teva estada.

També m'encomana, l'Esperança, que et digui que avui t'ha retransmès una lletra que havia arribat d'en Sales, i que ella està bé i espera carta teva.

Res més! No t'enyoro gaire perquè penso molt en tu. Faig una bondat com per commoure el mateix Dr. Agelet.

Ben teu.

MÀRIUS

 Dibuix de Màrius Torres. Del recull *Tria de poemes per a Mercè Figueres*. Nadal, 1936

5 Com el vi de Falern. La Natura

5.1 Les preguntes

1 «Febrer» [8]

- 1.1. Subratlla els elements de la natura dels versos en què es mostren més clarament els canvis perceptibles del febrer.
- 1.2. Com interpretaries el vers cinquè: *—sempre el somni que precedeix la força!?*
- 1.3. Què vol dir *davançant el foc*? «Davançant» és una paraula creada pel poeta?
- 1.4. Comenta quin és el *foc invisible* que batega sota el poema.
- 1.5. Quin és el sentit del vers anafòric que es repeteix? Presta atenció a l'adverbi *ara* i als contrastos que hi ha. Poden tenir relació amb la biografia del poeta?
- 1.6. Podem dir que el poema expressa un determinat estat anímic. Quin és?
- 1.7. Per què aquesta comparació final amb el «vi de Falern», tan valorat pels antics romans? L'acabament implica un cert sentit de promesa de felicitat. Per què?

2 «Un altre abril» [29]

- 2.1. El poema comença amb una llarguíssima comparació. Què compara? En quin vers es troba? Quin és el primer terme de la comparació?
- 2.2. També, com al poema anterior, «Febrer», s'hi pot observar un leitmotiv anafòric. Assenyala'l i comenta'l.
- 2.3. En la segona estrofa, s'hi observen dos miralls: què representa el primer, *l'ampli mirall fide!*? I el segon, el *gran mirall paral·lel/ del cel!*
- 2.4. En quina estació de l'any i en quin moment del dia, el jo poètic creu que la seua *tristesa secreta* és igual al paisatge de l'entorn? Per què?

2.5. Amb quina imatge s'expressa el possible neguit o perill que s'acostaria? Hi veus algun sentit que l'estrofa s'acabi en punts suspensius?

2.6. Com interpretaries els dos versos finals?

3 «Els núvols» [43]

3.1. Quines impressions, a través d'imatges i d'adjectius, produeixen els cinc primers versos?

3.2. Quina metàfora usa el jo poètic per referir-se als núvols? Quin sentit li dónes?

3.3. Com es presenta el jo poètic a si mateix? Quina reflexió fa sobre els núvols als versos finals?

3.4. Observa la forma mètrica del poema: podríem lligar els apariats amb una certa idea d'innocència virginal?

3.5. Podríem relacionar la cançó del flabiol amb una certa cultura tradicional? Com ho interpretes?

3.6. Podríem interpretar el poema com una gran al·legoria de la vida humana pensada pel jo poètic? Cita les analogies principals.

4 «Paraules de la Nit» [10]

4.1. Quin és el subjecte del poema, o sigui: qui representa que parla? Quina figura literària és?

4.2. Indica el temps verbal del primer i del segon quartets, i de l'últim vers.

4.3. Quin és l'antecedent de *fusta* i *d'ombra*? Què et sembla que signifiquen?

4.4. Comenta el vers quart del primer quartet: *limita't a la llei de la teva natura*.

4.5. Quin fóra un sinònim de *criatura* del vers 7? Comenta el sentit global dels versos 7 i 8: *Compara't al seu brill, i pensa, criatura,/ què val un ideal, una llàgrima, un vers*.

4.6. Comenta el sentit d'aquests versos: *Cada flor té un perfum, i cada ànima pesa/ en el fons del meu cor on l'etern és present*.

4.7. Què et sembla que és *la roda que avança*?

4.8. Què representa *el Sol*?

4.9. Quina funció temàtica fa el connector adversatiu *mes*?

4.10. Relaciona el final del poema amb el mite de la caverna de Plató i interpreta-ho.

5 «Tot és lluny, en la nit...» [65]

5.1. Divideix el text en dues parts i escriu en una sola frase el tema de cadascuna.

5.2. Explica què signifiquen els versos: [...] *I la distància/ pesa, en la fosca, com l'ala d'un ocell mort*.

5.3. Comenta el sentit dels versos 12 i 13: *en què ens sentim més naufrags i és més desert el món/ reneix el nostre ésser pregon*.

5.4. Assenyala, en la darrera estrofa, les imatges de llum. Amb quin valor les relacionaries?

5.5. Què vol dir l'acabament del poema quan escriu que la llum de l'estel *no ha arribat encara*?

6 «Aviat, als asils...» [90]

6.1. Quina és la conjunció adversativa que marca el contrast temàtic del poema? Per què la trobem en tants poemes de Torres?

6.2. En quin temps verbal s'expressa la primer part del poema? I la segona?

6.3. Quina mena de paisatge descriu en la primera estrofa?

6.4. Com interpretes l'expressió: *les cambres del vell palau tanca*?

6.5. A què es refereix l'adjectiu *bells*? I a quina lletjor implícita s'oposa?

- 6.6. Què és la *dura beutat*?
- 6.7. On situa el poeta el *vent aspre i càlid* que puja d'una cova? A què et sembla que pot referir-se?
- 6.8. Comenta el sentit de l'última comparació formal.

Tardor al Mas Blanc.
Foto: M. Filella

5.2 Altres veus, altres àmbits

- 1 Escolta la musicació del poema «Els núvols» del grup **Coses** i opina sobre la seva adaptació.
- 2 La contemplació és al davant de molts poemes de Màrius Torres, com en «Els núvols», i les imatges visuals hi són molt recurrents. Tria una de les activitats:
 - 2.1. Has jugat mai a imaginar-te i endevinar formes dels núvols? Contempla'ls, observa'n les formes i construeix-ne una metàfora descriptiva; si pot ser torressiana, millor.
 - 2.2. Fes o busca fotos de núvols que siguin un retrat de la descripció/situació de cada estrofa i presenta-les en un *power point*. Pots afegir-hi una música adequada o la recitació del poema.
- 3 Moltes de les poesies sobre la natura de Màrius Torres solen girar entorn de tres moments del cicle de les estacions (la primavera i la tardor) i del dia (el capvespre).
 - 3.1. En què coincideixen aquests tres moments?
 - 3.2. ESCRIU –menys d'una línia de text– què representen per al poeta la primavera, la tardor i el capvespre. Et pot ajudar en la resposta la lectura dels poemes «Abril» [3] i «Tardor, 1942» [93]
 - 3.3. La tensió entre primavera-tardor en l'obra poètica pot ser un correlat de la tensió emocional de la vida Torres. Entre quin desig i quina realitat?

Relotge de sol del Mas Blanc. Al·legoria del pas del temps.
Foto: J. Manau

- 4 En els tres poemes treballats anteriorment, la nit n'és un referent important. Quin aspecte agafa Màrius Torres del tòpic de la nit? Per a què és apropiat aquest moment? En tots tres poemes hi és igualment tractada?

5.3 El text. Afrodisíac miracle

La natura, juntament amb la música, és un element molt important en la poesia de Màrius Torres. La nit, els canvis d'estacions, els capvespres, els cels blaus, els núvols blancs, l'aigua, estrelles, ocells, arbres, flors... són reflex d'estats d'ànim, motiu de reflexió i, sovint, metàfores de transcendència i fugacitat humanes. És una natura vista i viscuda.

També en la seva prosa i la seva correspondència trobem descripcions paisatgístiques, com pots veure en els dos textos que hi ha continuació. El primer text correspon a la memòria-ressenya del viatge de fi de carrera que va fer l'any 1933; el segon, a una carta del 3 de març de 1941 a una tieta.

- 1 Valora les descripcions. Hi ha hagut un canvi, en la percepció del paisatge, entre els dos textos? Quin es troba més a prop de l'estil de les poesies comentades? Per què?

[...] *La Côte d'Azur no és un mite. Saint Raphael, el primer poble és una delícia. Muntanyoles suaus de color aram a la vora, i blaves al fons, fan una cala ampla i profunda com un gran riu aturat. Les cases són blanques i vermelles amb horts, de tarongers i geranis. Als llocs estratègics, una mica de verd, de pins.*

La muntanya, després es va fent esquerpa amb espadats altíssims de color safrà. Malgrat això, no hi ha solució de continuïtat entre poble i poble, tota la costa està sembrada de casetes blanques, o de colors vius, que amb el blau del mar i del cel, i el groc vermellós de la terra i el verd dels arbres, fan un conjunt bigarrat, però amable, i segons alguns, lleugerament afrodisíac.

 Vista des d'una finestra del sanatori. Foto: J. Manau

Estimada tieta Consuelo. Fa una tarda clara i una mica ventejada, com la del dia que vaig passar amb vosaltres fa 15 o setze mesos. Des del llit on t'escric veig el cimero dels salzes del jardí, ja tots esplomissats de borrallons d'un verd tendre com una esperança d'àngel, destacant-se en primer terme, sobre un escorç del Vallès Oriental, una ampla plana clapejada de gris blau i siena apagat, on els caserius i les masies escampades relluen com pedretes polides al sol que ja comença a baixar; a darrer terme, la serralada de la costa cofada de núvols blancs m'oculta aquest mar que vosaltres veieu des dels vostres finestrals. Vols creure que aquests dies, que ja no són d'hivern, i encara no són de primavera, són els que m'agraden més de l'any? La naturalesa sembla que esperi algun miracle d'amor.

Màrius Torres amb la seua germana Núria al Mas Blanc. 1942. Llegat Màrius Torres. UdL

6

Però és música, viure! El diàleg amb les arts: la música

6.1

Les preguntes

1

«En el silenci obscur...» [12]

- 1.1. Quina relació veus entre la cita de Baudelaire i el tema del poema?
- 1.2. En el primer quartet hi ha un hipèrbaton molt clar, quin és? Quina funció té?
- 1.3. La comparació formal dels versos 3 i 4, quina és i quin significat li dones?
- 1.4. Quina figura retòrica és *silenci obscur*? Què connota?
- 1.5. Per què empra les majúscules en les paraules com ara *Univers*, *Nombres* i *Coses*?
- 1.6. Quina comparació formal hi veus, en el primer tercet? Quin sentit té?
- 1.7. Cita algunes paraules que indiquen fusió amb la natura.
- 1.8. Fes una paràfrasi dels tres últims versos.

2 «Couperin, a l'hivern» [28]

- 2.1. En el poema, quina és la metàfora, que gairebé representa un valor simbòlic, de la música de Couperin?
- 2.2. Qui era Couperin? Quina mena de música componia, segons es pot deduir del poema?
- 2.3. Quin és el tema del poema?
- 2.4. Explica el sentit de la comparació de la primera estrofa.
- 2.5. Quin és el significat del penúltim vers, quan escriu: *amb el silenci jo torno, més feliç?*
- 2.6. Quin valor tenen els dos adverbis del darrer vers?

3 «Mozart» [72]

- 3.1. La primera paraula, *enduts*, ja ens situa en el to del poema. Cerca'n sinònims.
- 3.2. Què voldrà dir *ritme fàcil i profund*, aplicat a la vida? Són adjectius contradictoris?
- 3.3. Què vol dir *ordre en moviment i gràcia ardent*?
- 3.4. Explica l'analogia que estableix entre la música de Mozart i la vida.
- 3.5. Fes el metre i la rima del poema per descobrir-ne la musicalitat. Per què té una mètrica variada? Com aconsegueix la fluïdesa? Per acabar de veure-ho, llegeix-lo en veu alta.

 Binocles dels pares del poeta. Foto: X. Goñi. Llegat Màrius Torres. UdL

 Piano del Mas Blanc. Foto: X. Goñi. Llegat Màrius Torres. UdL

6.2 Altres veus, altres àmbits

- 1 Fes l'experiència de tancar els ulls i escoltar el poema «En el silenci obscur», recitat pel professor o un company, i posa en comú com o què has sentit, què has «vist» de diferent de quan només l'has llegit.
- 2 Escolta el **Piano concerto núm. 21. Andante** de Mozart. Debateu si Màrius Torres ha sabut expressar en paraules les qualitats musicals de Mozart.
- 3 Llegeix el poema de Baudelaire «La música», de *Les flors del mal*. Comenta si Màrius Torres, en el poema «En el silenci obscur...», agafa de Baudelaire, a més del vers de l'epígraf, altres aspectes temàtics.

LA MÚSICA

*La música a vegades m'ullprèn com la mar!
Vers ma pàl·lida estela,
sota un plafó de boira o dins l'espai isard,
navego a la vela;*

*el pit al bat de l'aire, amb els pulmons turgents
igual que una tela,
escalo els geps de l'ona acarenats pels vents
que la nit m'entela;*

*sento estremir-se en mi totes les passions
d'un veler en sofrença:
l'oreig, la tempestat amb ses convulsions*

*en la gorga immensa
em gronxen. A vegades, calma plana, espill ver
del meu desesper!*

(Versió de Xavier Benguerel)

- 4 Escolta la musicació que va fer Màrius Torres del poema del trobador Jaufré Rudel «Lanquan li jorn...» (fragment) del CD *Les ales del vent*. Per què podem qualificar la cançó de «melangiosa»?

*Lanquan li jorn son lonc en may,
m'és belhs dous chans d'auzelhs de lonh,
e quan mi suy partitz de lay
remembra'm d'un amor de lonh:
vau de talan embroncx e clis
si que chans ni flors d'alberpis
no-m platz plus que l'yverns gelatz.*

*[Quan els jorns són llargs al maig
m'és dolç oir els ocells de lluny,
i quan del lloc m'he separat
em recordo d'un amor de lluny:
vaig talment angoixat i trist
que els cants ni la flor d'alberpis
em plauen més que el gelat hivern.]*

6.3 El text. «Concert per l'Orquestra Filharmònica»

Màrius Torres va créixer envoltat de música: en sabia les notacions, tocava el piano, n'escoltava molta i va compondre i musicar alguns poemes. I va traslladar aquesta sensibilitat musical als seus poemes, tant en l'aspecte formal —la musicalitat és un tret bàsic de la seva poesia— com en el temàtic. La música és feta servir com a inspiradora d'alguns poemes, com a metàfora vital, com a correlat i, a la vegada, suggeridora de la situació anímica del poeta, i com a millor imatge de transcendència. Les referències al silenci acaben de completar la creació d'un clima melangiós, reflexiu i espiritual.

- 1 En el breu període en què va exercir de metge (1934-1935), Màrius Torres va fer alguns articles de crítica musical a *La Jornada*. Llegeix el «Concert per l'orquestra Filharmònica» que tens a continuació i respon:
- 1.1. En quines parts està estructurat l'article? Què tracta en cada part? Raona si Torres és un crític descriptiu o si és valoratiu, compromès.
- 1.2. Fes una llista de les preferències musicals del poeta. Quins compositors hi podríem afegir, a partir de la lectura dels poemes de l'antologia?

Concert per l'Orquestra Filharmònica

Dilluns de la setmana passada la Filharmònica va donar el seu segon concert públic a Lleida. Remarquem, abans que res, l'escassetat de públic que hi acudí. No valen pal·liatius ni excuses davant d'això. Tots els lleidatans amb solta tenen el dret de criticar la tasca de la Filharmònica, però tenen, encara més, el deure d'ajudar-la. Una institució així, no pot viure tan sols, del desinterès dels que la componen, sinó que necessita igualment l'interès dels ciutadans. Interessar-se per una empresa de cultura, no ha d'ésser per cap ciutadà un sacrifici, sinó un gust. Seria lamentable que a Lleida no hi hagués, entre quaranta milers de persones, prou ciutadans disposats a donar-se aquest gust, i la Filharmònica hagués de morir d'inanició.

Parlem, ara, del concert. El seu programa era fàcil d'escoltar fins per les orelles més negades. Hi havia la bella simfonia inacabada de Schubert, que d'un temps ençà han vulgaritzat el cinema, la ràdio, i les noies que estudien el piano. Una bona execució de l'allegro: una llangor excessiva en l'andante. La mateixa llangor —o la mateixa indecisió— es notava en Dijous Sant a la nit, de Turina, que era pel meu gust el millor de la primera part. El director de l'Orquestra, senyor Mateu, va estrenar una sardana —«Rels de ma terra»— ben construïda i d'inspiració gens menyspreable. Preferim la seva música a la de Ketélbey, del qual ens féu escoltar dues obres d'un exotisme de targeta postal o de cartell de turisme.

La segona part estava dedicada al Concert en re, per a piano i orquestra, de Mendelssohn, que si no és musicalment res extraordinari, va permetre a la pianista, Isabel Bellot, demostrar-nos de quina manera creix la puresa de la seva tècnica i la sensibilitat de la seva expressió.

Cloïa el programa l'Obertura de Rienzi. Em sembla una aventura perillosa per la Filharmònica, l'arriscar-se a Wagner. Suposant que els components de l'Orquestra, i especialment el seu director, fossin els millors músics del món, els mancaria encara una major riquesa d'instruments, especialment de vent i de fusta per a reeixir-hi.

En canvi, em sembla que en els músics antics, Bach, Mozart, Corelli, Haydn, hi ha una mina de composicions adequades a les possibilitats de la Filharmònica, i que aquesta no aprofita gens.

Màrius Torres
«La Jornada» (31-juliol-1934)

 Màrius Torres amb algunes de les figures de fang que feia. Llegat Màrius Torres. UdL

7 El somriure antic. El diàleg amb les altres arts: l'escultura

 Petita escultura de fang feta per Màrius Torres

7.1 Les preguntes

1 «Venus» [24]

- 1.1. A quina representació de Venus es deu de referir? Quins trets t'han permès identificar-la?
- 1.2. Identificada l'escultura, quina ironia pots detectar en els dos primers versos?
- 1.3. En el diàleg entre el jo líric i Venus, per què creus que li diu *que dels dos ets la més forta*?
- 1.4. En els dos últims versos hi ha una metonímia. Identifica-la i defineix aquesta figura retòrica.
- 1.5. Interpreta els versos: [...] *Marbre groc,/ no sollat per les llàgrimes ni el foc*.
- 1.6. Quin és el tema del poema? Hi veus alguna mena de retret? Raona-ho.

7.2 Altres veus, altres àmbits

- 1 Trobem en l'obra de Màrius Torres, a més del «gran diàleg» amb la música i la poesia, referents importants de l'escultura, la pintura i l'arquitectura. Com a mostra:

- 1.1. Llegeix el poema «Dia clar» [4] i busca la pintura de Brueghel el Vell que més s'hi adiu. Relaciona també l'última frase del poema –*Si no estigués trist, res no fóra tan bell.*– amb el poema «Venus».
- 1.2. Busca una imatge que reflecteixi millor la descripció que hi ha al poema «La pedra antiga» [38]. Quina «llició» ens dona aquesta pedra, segons els tercets?

- 2 Aquí tens unes fotografies de l'escultura que Angel Sainz va dedicar a Màrius Torres, a Lleida, el 1992, en el cinquantenari de la seua mort. T'agrada, aquesta escultura? Si haguessis de proposar una escultura sobre el poeta, com te la imaginaries? Seria figurativa o abstracta? Quin objecte o tret identificador hi posaries?

Fotos: M. Filella

7.3 El text. *Totes les pomes i pipes que s'hagin pogut pintar no valdran mai el ventre de la Venus de Milo*

Si ho comparem amb la música, és veritat que la presència de la pintura és més minoritària en la poesia de Torres («Dia clar», «Taula preraphaelita», «Uns ulls en un retaule»). Però no és del tot veritat que tingues *poca sensibilitat per la pintura*, com diu ell; ho desmenteixen alguns textos com alguna crònica sobre exposicions al diari *La Jornada* o algunes opinions sobre pintura que trobem en la seua correspondència.

- 1 Llegeix aquest fragment de la carta al seu cosí Joaquim Gili (19 de juliol de 1941), fill de pintor i dibuixant, i fes les activitats que trobaràs a continuació:

[...] *Llàstima que hagi hagut de suspendre el retrat de l'Antònia. El tenies gaire avançat? Em penso que si jo fos pintor, res no em donaria tant bo de fer com els retrats —escollint jo els models, no cal dir-ho. Comparat amb la persona humana tot em sembla trivial. Sí; hi ha flors molt boniques, i postes de sol sorprenents, i la visió del mar des d'una altura ens sorprèn quasi tant com uns ulls de dona que ens miren amb amor. Però quina «maravilla de la naturalesa» té la gràcia penetrant, l'emoció de certes cabelleres, mans o fronts? Totes les pomes i pipes que s'hagin pogut pintar no valdran mai el ventre de la Venus de Milo. Ja et vaig dir un dia que em sentia amb poca sensibilitat per la pintura —i les consideracions anteriors, ben mirat, ho corroboren. La màxima emoció que una pintura m'hagi produït fou l'Adam de Miquel Àngel a la*

Capella Sixtina. Com que és molt incòmode mirar molta estona aquell sostre força elevat, em vaig comprar una reproducció passable, i l'emoció es reproduïa cada cop que me la contemplava –nova corroboració. I en general, els pintors que més m'han impressionat són aquells en què les suggestions extrapictòriques són més poderoses. Velázquez a part. M'agrada pensar que també tu vas perdre la noció del temps en aquella gran sala rodona del Prado que tampoc s'esborrarà fàcilment dels meus records.

1.1. Entra al web dels **Museus Vaticans** i fes un itinerari virtual per la Capella Sixtina, fixant-te en la figura d'Adam. També pots buscar-ne imatges a Internet, amb el cercador Google. Per què creus que aquesta figura va impressionar Màrius Torres?

1.2. M. Torres diu en la carta: *Totes les pomes i pipes que s'hagin pogut pintar no valdran mai el ventre de la Venus de Milo.*

És una frase irònica sobre uns famosos quadres d'un pintor europeu contemporani seu. Saps qui és? Si busques a Internet «imatges pintura poma i pipa» trobaràs la resposta.

2. Després de la lectura del text i d'haver vist les imatges proposades, comenta quina mena de pintura agradava a Màrius Torres. Més figurativa, abstracta, surrealista, etc.? Preferentment contemporània o clàssica?

Explica què vol dir la frase: *I en general, els pintors que més m'han impressionat són aquells en què les suggestions extrapictòriques són més poderoses. Velázquez a part.*

Il·lustracions Joaquim Ureña per a les *Poesies de Màrius Torres* (Diputació de Lleida)

8

Com una lira ronca. La síntesi Natura-música: «Abenlied»

8.1

Les preguntes

1

«Abenlied» [30]

- 1.1. Busca el significat del títol del poema. Per què està escrit en alemany?
- 1.2. Quin sentit corporal predomina en la descripció de la primera estrofa? Quin altre sentit s'hi afegeix, a la segona?
- 1.3. Què són els *miosotis*? N'havies sentit a parlar o creus que és una paraula exòtica? Busca'n imatges i digues què connoten i què simbolitzen.
- 1.4. Quin apòstrofe hi ha a la primera estrofa? Quin «salt» temàtic hi introdueix?
- 1.5. De la primera estrofa, quina personificació veus més original? Per què?
- 1.6. Quines expressions de la segona estrofa introdueixen en el poema un aire difús i evanescent?
- 1.7. Quina analogia trobem entre el contingut dels versos 5-6 i el dels versos 11-12?
- 1.8. Cita totes les referències auditives de la tercera estrofa. Quin nou sentit corporal hi apareix?
- 1.9. Quins elements esperançadors per al jo líric trobem a l'última estrofa?
- 1.10. La rima, moltes vegades, aconsegueix interessants relacions semàntiques. Quines remarcaries de la segona i tercera estrofes?

- 1.11. Redacta en unes quatre línies la conclusió temàtica global del poema. Podem també relacionar-lo amb la vida del poeta?
- 1.12. Per què podem dir que «*Abendlied*» és un clar poema de tradició simbolista?

8.2 Altres veus, altres àmbits

- 1 Escolta el *lied* de R. Schumann «*Abendlied*» (Op. 85 n. 12). A YouTube en trobaràs diverses interpretacions.
- 2 Com que «*Abendlied*» sintetitza perfectament la fusió entre natura i música, fes l'activitat de posar imatges –en pots fer un *power point*– al *lied* de Schumann.
- 3 Compara el poema «*Abendlied*» amb «*Harmonia del capvespre*» de Baudelaire (*Les flors del mal*, versió de Xavier Benguerel). Quines similituds hi veus?

HARMONIA DEL CAPVESPRE

*Heus aquí venir els temps que sobre el tany gronxant-se
cada flor s'evapora igual que un encenser;
sons i perfums voltegen dins el llebeig vesper,
vertigen llangorós, melangiosa dansa!*

*Cada flor s'evapora igual que un encenser;
fremeix el violí com un cor desolant-se;
vertigen llangorós, melangiosa dansa!
Cel trist, bell com pel Corpus un altar a ple carrer.*

*Fremeix el violí com un cor desolant-se,
un cor tendre, que odia el negre i vast no-ser!
Cel trist, bell com pel Corpus un altar a ple carrer;
en sang pròpia quallat el sol anà ofegant-se.*

*Un cor tendre que odia el negre i vast no-ser,
del lluminós passat recull tota sobrança!
En sang pròpia quallada el sol anà ofegant-se...
llu com un ostensori el que per mi vas ser!*

 Pujada Màrius Torres. Sant Quirze Safaja. Foto: M. Filella

9 El gran vent del destí. La mort

9.1 Les preguntes

1 «Arbor Mortis» [45]

- 1.1. Qui era Pere March? Quina vinculació té amb la poesia catalana?
- 1.2. Quina figura literària és la cita de Pere March? Quin sentit té?
- 1.3. Creus que la cita de Pere March dóna el to i el tema del poema? En quina estrofa del sonet hi surt amb claredat?
- 1.4. Quina figura retòrica hi notes, en els versos 3 i 4? Quina finalitat té?
- 1.5. Interpreta el sentit del sintagma: *en una sola argila*.
- 1.6. On creix l'Arbre de la Mort? De què s'alimenta?
- 1.7. Quin sentit hem de donar al vers: *Quan ve, tumultuós, el gran vent del destí?*
I a l'expressió: *nu com un esquelet?*
Quines figures de dicció hi veus, en els mots en negreta del vers: **Arbre**, *en la primavera que tu trauràs de mi?*
- 1.9. Interpreta, també biogràficament, el vers: *estreny, amb les arrels, el meu cos fibra a fibra*.
- 1.10. Quin és el sentit dels dos versos finals? Fixa't en el canvi de «to» del lèxic i en el pas del present al futur.
- 1.11. Màrius Torres sovint acaba els poemes amb preguntes i exclamacions: quin és el to, en aquest poema, de l'apariat final?
- 1.12. Per què podríem considerar el títol com una mena d'oxímoron, una violenta contradicció?
- 1.13. Debateu quin sinònim escauria a:
 - vibra:
 - estreny:
 - s'esfila:

1.14. El poema és un «sonet anglès» fet amb versos alexandrins, molt utilitzat per Shakespeare. Quina diferència té amb el sonet clàssic?

2 «Això és la joia» [71]

2.1. Defineix el mot joia. Podries distingir-lo del concepte de plaer? Per què la compara a un ocell?

2.2. Quina idea transmet el vers [...] *la tempesta deixà una pau intensa?*

2.3. Com definiries el silenci que hi ha en un concert abans de començar la música?

2.4. Per què creus que la definició poètica de la mort s'acaba amb la paraula *comença?*

2.5. Indica els paral·lelismes formals que hi ha en el poema.

2.6. Fes un recompte sil·làbic dels versos. Què has notat?

2.7. Quin seria el tema del poema i la seua interpretació biogràfica?

9.2 Altres veus, altres àmbits

1 Com t'imagines visualment l'*Arbor Mortis*? Busca una imatge d'un arbre que simbòlicament pogués representar-lo. Et sembla que alguna de les imatges següents és adient?

 Arbre davant façana nord de Puig d'Olena. Foto: J. Manau

2 Llegeix «El Temple de la Mort» [48]. Pel seu contingut, amb quin poema el relacionaries més: amb «*Arbor Mortis*» o amb «*Això és la joia*»? Quin tema planteja? Raona la resposta. Fixa't, sobretot, en els últims sis versos:

*La Mort —tots els camins que arriben fins a Déu
passen sota els teus arcs, o portal de misteri—
Ah, qui pogués morir sense agonia, lleu,
cara a la sola llum, a l'esplendor aeri,*

*alegre, lliure, net com el vol d'un ocell,
travessant l'arc més alt a frec de capítell!*

3 Màrius Torres va llegir i traduir —al francès, perquè el control sobre la correspondència aconsellava no fer-ho en català— alguns fragments del poeta austríac Rainer Maria Rilke. Les relacions de semblança que hi ha entre el text següent i «*Això és la joia*» són evidents. Busca informació sobre Rilke i digues per què creus que Torres s'hi sentí atret. Tenen coincidències?

ÉS AIXÒ, LA NOSTÀLGIA (1909)

*És això, la nostàlgia: viure en l'agitació
i no tenir pàtria en el temps.
I són això, els desigs: muts diàlegs
de les hores diàries amb l'eternitat.*

*I és això, la vida. Fins que d'un ahir
es dreça l'hora més solitària de totes:
la que somrient altrament que ses germanes,
guarda silenci envers l'etern.*

 Il·lustració de Joaquim Ureña per a les *Poesies de Màrius Torres* (Diputació de Lleida)

P. Ballart i J. Julià,
Versions de poesia europea per Màrius Torres (p. 258)

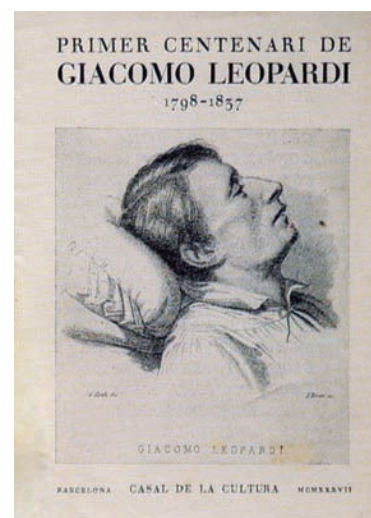
- 4 Explica què vol dir la frase de Màrius Torres: *Fins que he pensat molt en la mort, no m'ha semblat que hagi viscut gaire.* («Notes per al meu autoretrat», 1936)

9.3 El text. El tòpic de la mort

Des de ben petit Màrius Torres estava familiaritzat amb la mort: no endebades era de família de metges i de pràctica espiritista. A més, li va costar acceptar la mort de la mare, ocorreguda quan encara estudiava. Quan agafà la tuberculosi, la mort ja era una possibilitat concreta i no pas gens remota. Els primers anys de sanatori encara trobem cartes on expressa què farà si es cura, però, sobretot a partir de la guerra, la seva positiva acceptació i espera conscient de la mort es fa més evident, cosa que també reflecteixen els seus poemes, que cada cop retraten més el desig d'anar *més enllà i més endins* i conceben la mort no com a fi, sinó com a principi.

- 1 Llegeix aquest petit resum del tema de la mort en Màrius Torres. És un fragment de text periodístic del *Diari de Girona* (publicat el 30 d'agost del 2010, dia del centenari del naixement del poeta), i digues:

- 1.1. Què vol dir que la mort és *germana de la nit*?
1.2. Explica què es vol dir quan parlem del *silenci de Déu*.

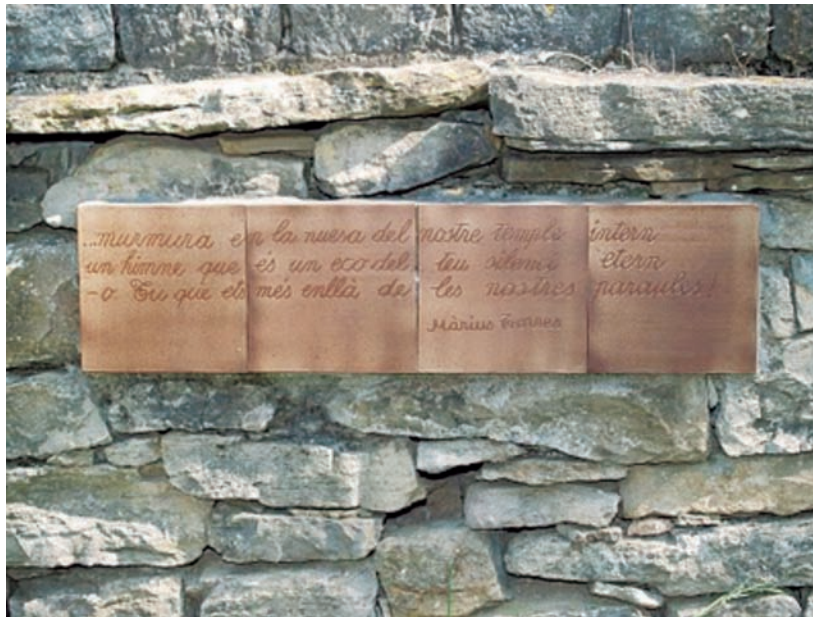

👁 Poesies de Leopardi llegides per Màrius Torres

👁 Dibuix del Dr. Josep Saló. Màrius Torres en el llit de mort

La mort és un altre tema recurrent del seu poemari: la mort, germana de la nit, i –almenys implícitament–, tractada com una intrusa que ve a trencar allò de bell que hi al món, l'apropa a un altre simbolista com Maeterlinck. El seu enfrontament, tanmateix, és serè i assossegat; l'espera i fins i tot l'arriba a desitjar perquè és «pau clara» identificada, en el temps humà, amb «el silenci de Déu» (poema 79: «La nit és un palau...»); ara bé, per arribar a la divinitat és el mitjà necessari com ens explicita al poema 57 («El Temple de la Mort»). Al poema 11 («Dolç àngel de la Mort...») la mort hi era reclamada amb imminència, des d'una ànima madura i sense llast; morir era una mena de «lliscar sense esforç»; per estalviar-se sofriments, «gairebé» era capaç de bescanviar l'ànima immortal per l'aniquilació total; «gairebé», però. Ell sap, intueix, que més enllà del gual, hi ha alguna cosa. I és aquí on Déu es fa present en la poesia de Torres.

Escales del jardí del Mas Blanc

10 Més enllà de les nostres paraules. Religió i transcendència

10.1 Les preguntes

1 «Al Present» [34]

- 1.1. Quin és el temps en què vivim la vida? Què et suggereix el títol?
- 1.2. Marca els versos en què expressa els seus dubtes. Quina marca textual tenen?
- 1.3. Quina és la metàfora que es relaciona amb *un moment que flueix*? Què significa?
- 1.4. Quan i en quin estat d'ànim es planteja el concepte d'eternitat?
- 1.5. Què vol dir que el passat se li desfà i el futur l'enlluerna (vers 5)?
- 1.6. Escribeu, com a resum, el tema principal del poema.

2 «Pelegrins» [46]

- 2.1. Definiu què és un pelegrí i contrasta la definició amb el sentit que aquí li dona el jo líric. Per què el poema comença amb uns «no» anafòrics tan contundents?
- 2.2. Quin és el tema del poema?
- 2.3. Com anomena aquest Déu, el poeta?
- 2.4. Quines qualitats li atorga, a aquest Déu?
- 2.5. En la poesia s'estableix una comparació entre dues menes de pelegrins. Fes dues columnes on distingis els pelegrins convencionals d'aquells altres pelegrins sincers i inquietos que cerquen aquest Déu inefable que el jo poètic expressa.
- 2.6. Comenta el sentit del vers: *més enllà dels altars, els claustres i les aules*.
- 2.7. Què et sembla que vol dir el darrer vers: *-o Tu que ets més enllà de les nostres paraules!?*
- 2.8. Aquest Déu no es pot veure, però es pot sentir *en la nostra impotència* i *murmura en la nuesa*. Explica què volen dir aquestes expressions.

3 «Sé que hauré d'oblidar...» [54]

- 3.1. Quin sentit tenen els dos primers versos?
- 3.2. En el tercer vers, quina figura retòrica hi observes?
- 3.3. Per què escriu que el llenguatge és *de música i cendra*?
- 3.4. Explica què aporta la comparació amb l'àliga.
- 3.5. Quins adjectius qualificatius atribueix a la paraula humana? Per què?
- 3.6. A què es refereix *el jou que ens has donat*?
- 3.7. Detecta les dues metàfores que tenen referències musicals.
- 3.8. Què pretén quan diu *somiar la llengua d'una major naixença*?
- 3.9. Quin és, doncs, el tema d'aquest poema?

4 «L'abisme de llum» [70]

- 4.1. Què et suggereix el títol el poema? Creus que hi ha una mena de contradicció entre «abisme» i «llum»?
- 4.2. Explica què pot significar: *una sagrada esgarrifor de mort o crisma/ ens pren, [...]*.
- 4.3. Explica el sentit de la metàfora *tornar-se gra de pols que es perd en un abisme*.
- 4.4. Observa que hi ha alguns verbs que indiquen difuminació o fusió, quins són? Copia'ls.
- 4.5. Quina figura és *renaixement de tot morir*?
- 4.6. L'últim tercet expressa l'alegria de la fusió amb la divinitat. Quines paraules s'associen a aquesta experiència? Comenta-les. Quina metàfora aplica a la divinitat?
- 4.7. Quina sensació creus que ens vol comunicar el poema? Quin és el tema?

10.2 Altres veus, altres àmbits

- 1 El lloc comú literari de la insuficiència de la paraula per unir-se amb la divinitat es relaciona amb la set d'absolut i la tensió del místic: no pot callar i no pot parlar. Màrius Torres ja l'havia tractat al sonet «Els noms» [36]. A més de l'epígraf de Fray Luis de León, en quins versos d'aquest sonet trobem aquesta tensió?
- 2 La divinitat, segons Torres, és difícilment expressable en paraules. I en imatges, tenim la mateixa dificultat? A quina mena d'imatges recorrem per expressar-la? Tria'n tres i argumenta'n l'elecció. Quin tipus d'imatges heu escollit la majoria?
- 3 Tots els poemes de temàtica religiosa de l'antologia tenen la mateixa estructura estròfica? Raona la resposta.
- 4 Quines frases del poema «Al Present» podem relacionar amb les frases o amb el sentit global del «**Cant espiritual**» de Joan Maragall?
- 5 Si bé en la major part de poemes de Màrius Torres, hi traspua una confiança en Déu, també n'hi ha d'altres que acaben en preguntes o s'hi formulen dubtes, com «L'esfinx interior» o «Si m'haguessis...» [75]. Llegeix aquest últim i digues els dubtes principals que s'hi exposen.
- 6 Hem vist en els poemes de Torres la concepció de la vida com a viatge, com a pelegrinatge, en què els humans són entesos com a pelegrins. Però en alguns altres –pocs–, també hi trobem vagabunds. Quina diferència hi ha entre concebre els humans com a pelegrins i concebre'ls com a vagabunds?
- 7 Llegeix el text de Màrius Torres que parla de les tres virtuts: fe, esperança i caritat (el trobaràs a l'apartat

«Textos complementaris»). Debateu quins podrien ser els motius que fan que el poeta doni tanta importància a l'esperança.

10.3 El text. *L'univers és una república federal*

El sentit de transcendència plana sobre tota la poesia de Torres: en la natura, en la música, en la poesia cívica, en la presència de l'amistat i amor als altres éssers humans... I molt més des de 1939, en què la possible futura mort va molt lligada al tema religiós.

Màrius Torres fa servir la poesia com a recerca, com a resposta i com a revelació: com a diàleg amb el transcendent. Com a mitjà d'anar «més enllà», «més enlaire» i «més endins», tot a partir de la sensibilitat; del «sentir» més que del «pensar».

- 2 Debateu sobre el tipus de religiositat de Màrius Torres a partir dels poemes i del text que teniu a continuació. Defensa una creença religiosa concreta o bé universal? La major part de les religions que coneixes, es podrien sentir identificades amb el que pensa Màrius Torres?

És possible que jo hagi parlat seriosament de Déu? Poques persones trobaries més poc teològiques que jo. És cert que sóc sensible a la divinitat. Però no penso passar mai d'ací. Déu per mi és molt més un sentiment que una idea. La teologia em sembla un absurd, perquè Déu no es pot explicar.

Carta a Mercè Figueras, 1937

Cada dia em penetra més el corc de l'agnosticisme. Com més obro els ulls, menys coses certes i indiscutibles distingeixo. Què importa? Potser n'hi ha prou de creure en una –o dues– o tres, vaja! Mentre s'hi cregui amb tota l'ànima que Déu sap el que es fa.

[...]

Essent el sobrenatural un món del tot interior, i no podent buscar el més enllà altrament que més endins, la realitat transcendent no podrà pas ser igual per a tothom –com sigui que per dins tothom és distint—. Fins i tot dins els límits tan precisos d'una mateixa confessió religiosa, la representació del sobrenatural pot anar tan lluny com de Fra Angèlic a Miquel Àngel –que mai no va sentir-se impedit a pintar ni un arcàngel ni un àngel—. El teu, de sobrenatural, sembla ben complex i poblat d'espècies de tota mena. No totes les criatures que l'habiten han estat batejades. O potser Mefistòfil era el padrí de fonts, i l'aigua no era del tot beneïta.

Cartes a Joan Sales, desembre de 1941

- 2 Del fragment extret de «Variacions sobre un mateix tema. 1937», que reproduïm a continuació, respon:

- 2.1. Sentit de l'expressió *L'univers és una república federal*, referit al tema religiós.
- 2.2. De totes les maneres d'anomenar Déu, ell tria *Providència*. Explica amb altres paraules què vol dir la qualitat de *providència* aplicada a Déu.
- 2.3. Fixa't en la ironia de la resposta de Goethe a Voltaire. Què volia dir?

[...] *Sóc tan diferent, tan deslligat dels meus genitors com de tota altra cosa. A part l'amor. Però si jo no fos una altra cosa que ells, com els podria estimar?*

Em sento solidari de tot l'Univers, però a la vegada independent, autònom. L'univers –podria dir Rovira i Virgili– és una república federal.

El fet que jo existeixo em prova que Déu existeix.

«Els homes han fet Déu a la seva imatge i semblança», deia Voltaire. Tal com és cadascú, així el seu Déu; per això n'hi ha tants que no creuen, va dir més tard Goethe. Dos conceptes que semblen iguals, i són antagonistes. Llull li deia l'Amat. Moisès li deia Jehovà. Ara jo, de tots els seus noms, triaria Providència.

Jo sento en aquesta tarda clara de febrer la seva mà invisible i poderosa en cada esperança del meu esperit, en cada branc que reverdeix, en cada alè d'aire.

Si Déu és, com no ha de ser una Providència? Alguna cosa més alta que tot, omnipotent, ordenadora i directriu de totes les coses.

Déu és incompatible amb la lletjor, la imperfecció, la maldat. Si Déu és, el Mal no ser.

Tanmateix hi ha abusos, bacils, conveniències socials...

Ningú no ha temut tant el Maligne com jo temia el dentista quan era nen. El pobre doctor Montull ha estat per mi el símbol perfecte del Mal.

11 Ales de papallona. Les tankes

11.1 Les preguntes

«Entre l'herba i els núvols (Tannkas)» [27]

1 Qüestions generals

- 1.1. Quina tanka t'agrada més? Per què?
- 1.2. Fes el metre de la primera tanka. Si cal, mira com cal comptar les síl·labes a l'apartat 4 (Imitacions poètiques) d'«Exercicis complementaris».
- 1.3. Què passa entre *l'herba i els núvols*? Què connoten *herba* i *núvols*?
- 1.4. Raona per què les tankes són uns poemes difícils d'explicar lògicament i per què és més important el clima, les sensacions que desperten.

Explica el tema de cada tanka. Et poden servir les pistes de cadascuna que et donem a continuació. Pots triar entre respondre cada qüestió o fer una redacció unificada.

2 «El dia»

- 2.1. Tema de la primera tanka. Pistes: De qui són aquestes ombres? Per què són *vives* i *fràgils*? Què vol dir que *el vent les esbarria* i que *la boira les apaga*? Quin «quadre» pinten aquests dos últims versos?
- 2.2. De la segona: creus que es refereix a la situació personal del poeta?

3 «Arbre»

- 3.1. Tema general. Quin matís aporta l'adverbi *encara*?

 Pujada de Màrius Torres. Sant Quirze Safaja. Foto: J. Cano

4 «L'amor»

- 4.1. La primera tanka: l'amor *omple de sol* els qui l'acullen, però, al jo líric li passa el mateix? Pista: Com és la claror de la lluna? Contrasta amb la del sol?
- 4.2. La segona: Quins mots del poema ajuden a crear el seu clima melangiós? Què trenca aquest clima?
- 4.3. La tercera. El sentiment general de joia i tristesa indefinibles, amb quines antítesis sinestèsiques s'expressen? La comparança amb l'alegria feble queda modificada per l'últim vers: *—si no fossin les llàgrimes—*?

5 «La nit»

- 5.1. En les tres primeres estrofes, com se sent el *cor meu en vetlla*? Fixa't en l'illa dins *un mar de silenci*, en el pes i l'avidesa de la nit...
- 5.2. Què demana a la nit quan diu: *desarrela'm/de l'alvèol d'argila*? I què significa el seu somni, expressat en la tercera estrofa?
- 5.3. Explica la comparació del final del poema entre la seua esperança i el que fa la falena. Si busques imatges de falenes —mira bé les ales— entendràs això dels *ulls atònits*.

6 «La mort»

- 6.1. Què tenen les fulles del trèmol, que el jo líric vol assemblar-s'hi? Quina connotació fonètica et suggereix el mot *trèmol*?
- 6.2. Relaciona i compara el títol del poema amb aquest *mirall hermètic* en què *la Primavera/ llisca sobre les tombes,/ però no pot entrar-hi*.

 Fulles de trèmol, primavera i tardor

7 «Atzarola»

- 7.1. Busca una imatge d'atzarola i digues a què s'assembla la seua forma.
- 7.2. Quin sentiment ens vol transmetre la tanka? El joc paronomàstic —quin és?— ens ajuda a recrear-lo? I la situació que s'esdevé, quan esclata?

8 «Rosa»

- 8.1. Quin és el tema del diàleg entre el jo líric i la rosa?
- 8.2. El to exclamatiu final del jo és igual que el de la rosa? Hi veus com una mena d'ironia?

11.2 Altres veus, altres àmbits

- 1 Les tankes recullen bona part dels temes de la poesia de Màrius Torres. Cita els que hi són més representats i els que en queden més al marge. Raona-ho.

2 La bellesa plàstica de moltes tankes i l'emoció que provoquen podria considerar-se similar a la que produeix la música. Escolteu la famosa sonata *Clar de lluna* de Beethoven i compartiu l'experiència. Creieu que el títol s'adiu amb la música?

3 Dibuixa o busca una imatge suggerida per una paraula, una frase o una situació descrita en una de les tankes. Mentre les llegies, te n'ha vingut alguna al cap?

4 Llegeix les tankes següents que Carles Riba –dins *Tannkas del retorn*– va dedicar a Màrius Torres quan aquest va morir. Els dos últims versos de la primera són una recreació d'un haiku elegíac de la poetessa Chiyo-ni dedicat al seu fill mort:

*Pescador de libèl·lules,
avui fins on
te n'has anat?*

4.1. Quina t'agrada més com a homenatge a Màrius Torres. Per què?

4.2. Es parla sovint de Màrius Torres com el «poeta de l'esperança». Amb quines metàfores expressa Riba aquesta virtut torressiana?

XLV

Poeta mort

M.T.

*Sempre darrera
els ocells invisibles
de l'esperança,
¿fins on ha anat aquesta
vegada, que no torna?*

XLVI

Poeta mort

M.T.

*Partí, a penes
més dolçament –no ploris–
que no haurien
mai gosat retenir-lo
les teves mans lleugeres.*

11.3 El text. *Distingit senyor*

Màrius Torres havia llegit els llibres de poesia i de crítica de l'escriptor i humanista Carles Riba i l'admirava profundament. El mestratge de Riba era reconegut i buscat per molts joves poetes. Amb motiu de les tankes s'inicià entre ells una relació epistolar.

1 Llegeix la primera carta que li adreça Màrius Torres i debateu:

1.1. Màrius Torres es presenta humilment –però no de manera servil– a Carles Riba reconeixent-li el mestratge. És impensable, en l'actualitat, aquesta mena de cartes tan formals?

1.2. Per què creus que costa ensenyar per primera vegada els escrits a algú altre?

Sanatori de Puig d'Olena, 9 d'octubre de 1938
Dr. Carles Riba
Barcelona

Distingit senyor:

Us demano perdó. Si em decideixo a acarar-vos amb aquest fenomen, sempre inquietant, que és la lletra d'un desconegut, no és sense haver vacil·lat molt. Però, jo també, em trobo en un cas de

consciència i cal que el sotmeti a la vostra consideració.

El meu cas és fàcil de comprendre. En rigor, més que d'un cas de consciència, es tracta d'un escrúpol de lleialtat.

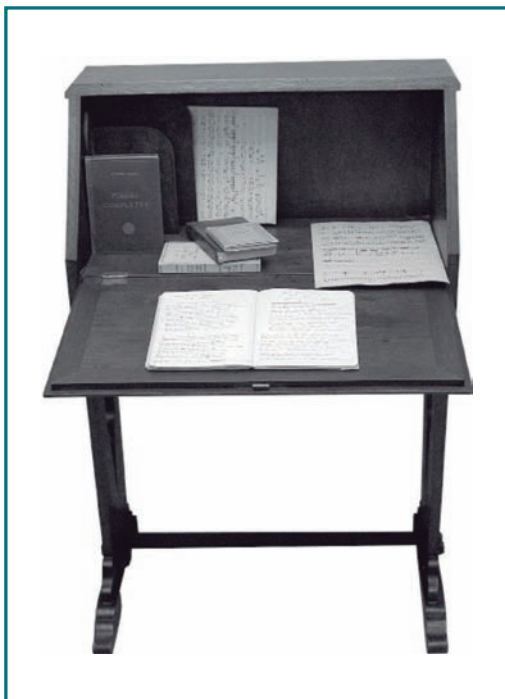
Vaig llegir els vostres Tannkas de les Quatre Estacions. La seva seducció resultà tan eficaç en el clima psicològic que es respira en un sanatori, que, podria dir sense adonar-me'n, em vaig trobar jo mateix escrivint tannkas. No us alarmeu! Reconec que fou una feblesa culpable i potser només sabria intentar justificar-la per la corruptora llargada del temps durant les hores de forçat repòs.

Però, passat el primer moment d'impaciència, veig massa clar que els tannkas són alguna cosa de prou peculiarment vostra perquè deixi de sentir l'anguniosa sensació d'haver-vos, si no plagiat, almenys robat una mica. Com si, malgrat fer els meus exercicis partint de posicions del tot personals, sense la vostra llicència no em sentís amb dret de controlar caçant en un terreny que us pertany, el més legítimament del món, per dret de descoberta. I, penedit, cedeixo a l'impuls d'escriure-us i d'enviar-vos els meus epigrames, en certa manera expiatòriament.

No us espanteu si us confesso que sóc un temible semiprofà. Si calgués, em faria innocu la consciència de la meva absoluta manca de preparació. Però és això, també, el que m'haurà de fer més carregós encara. Perquè voldria demanar a la vostra amabilitat —si no us ha de ser cap molèstia— alguna referència bibliogràfica sobre aquesta qüestió de l'epigramàtica japonesa. Assaigs de conjunt, antologies. Sóc un llec sense formació literària; i ara, que no puc deixar el Puig d'Olena, se'm fa més difícil que de costum orientar-me sol per la república de les lletres. Confio, per altra banda, que un intent d'estudi seriós de la qüestió seria la manera més decisiva de tallar en sec el meu atreviment.

Això és tot. Vulgueu excusar la llibertat que m'he pres, però podeu creure que no ho he fet sense mesurar molt bé el valor del que m'he atrevit a demanar-vos. I comteu, en tot cas, amb la més respectuosa adhesió del vostre

Màrius Torres

 Moble del poeta al sanatori. Foto: X. Goñi. Llegat Màrius Torres. UdL

12.1 **Les preguntes**

- 1 «El combat dels poetes» [13]
- 1.1. Quin és el tema del poema i amb quina figura retòrica l'expressa? Per què tria aquesta figura? Fes una llista que correlacioni els dos termes de comparació –l'un, real; l'altre, figurat– al llarg de tot el sonet.
- 1.2. Explica quina figura és l'expressió *sagitaris damnats* i a què es refereix.
- 1.3. Havent rellegit amb atenció la segona estrofa, explica quin és el fonament des del qual el poeta extreu la capacitat per escriure poesia.
- 1.4. Ben garbellat, el to imaginístic general del poema és força bel·licós, en especial en el primer tercet. Assenyala les paraules que indiquen aquesta bel·licositat. Relaciona-ho amb el que s'esdevenia l'any en què el poeta el va escriure i assaja d'explicar-ho amb la idea de la debilitat que la malaltia li produïa. Podríem descriure-ho com una compensació psicològica?

- 1.6. Comenta els dos darrers versos del sonet, en especial *el cel inútil de la glòria*, en relació amb la posició intel·lectual i vital de Màrius Torres respecte a això que podem també anomenar «la posteritat».
- 1.7. Fes el recompte sil·làbic del poema i analitza'n les rimes. Què hi veus d'insòlit?

12.2 **Altres veus, altres àmbits**

- 1 La paraula *combat* sovinteja en els textos de Torres i expressa com els poetes afronten la poesia. Debateu:
 - 1.1. Contra què ha de lluitar el poeta?
 - 1.2. Al combat del poeta, cal que li segueixi el combat del lector. Si fem una analogia amb la música, creus que el lector de poesia seria com l'oient d'un concert o com el director de l'orquestra? Raona la resposta.
- 2 Llegeix aquests fragments del poema de Carles Riba «Com el cabdill que amb peu alat...» (*Estances. Llibre primer*. 1919). Malgrat les diferències conceptuals, notes alguna semblança entre els dos poemes?

*Com el cabdill que amb peu alat
va passant entremig de sa gent adormida
i tusta gentilment a l'espatlla fornida
de cad'un dels qui en son pensament ja ha triat;
i ells van alçant-se i prenen l'espasa pel combat:*

*així tu, Joia, te m'emmenes
de dins el pit covard els mots com un estol;
dia i nit fórem junts i els reconec a penes:
dormiren muts, fins ara que deixen mon redol
amb una estranya música que fa un batec de vol.*

- 3 En la seua poesia, Màrius Torres va adoptar la prosòdia del català central en lloc del seu lleidatà. Sembla que Joan Sales va tenir un paper determinant en aquesta elecció. Els dos textos següents recullen l'opinió de Sales (carta de l'abril de 1937) i la resposta de Torres davant les objeccions del seu pare. Creus que va ser una tria encertada? Quins motius el devien portar a escollir el català central? Què fan la majoria de poetes actuals?

No protestaré mai perquè usis mots privatis de l'horta de Lleida si tal és «ton bon plaisir» i en això fins t'imitaré alguna vegada, si m'ho permets i quan vingui a tomb. Però la prosòdia ha de ser una per a tot l'idioma i no tenim de moment altre patró que el de Barcelona, la ciutat més gran. No m'invoquis en aquesta qüestió una «llibertat» que s'assemblaria massa a l'anarquia; la prosòdia, com l'amor, no pot ser «lliure»; l'una i l'altre tenen les seves regles sense les quals ja no serien ni amor ni prosòdia.

Joan Sales, *Cartes a Màrius Torres* (p. 180)

 Joan Sales

[...] *Convençut com estic que en poesia un defecte de forma és mortal de necessitat, he repassat i repasso infinites vegades tot el que escric, fins que no em sembla trobar-hi cap incorrecció.*

[Més endavant, davant de l'objecció del pare]:

Anant a les objeccions de la rima horts - esforç, has de pensar que els versos rimen pel seu so, no per la grafia. -orts i -ors no tenen les mateixes lletres, però sonen exactament igual en el català central, que era el que era precís adoptar, en l'estat actual de la nostra història, si no volia fer versos en dialecte. Tal és també el cas de moltes altres rimes que potser et semblaran defectuoses. Per ex. pare i encara - Schumann i perfumen - cor i sort, etc. [...] Una de les majors dificultats que m'ha calgut vèncer és el de saber, en un mot, si la e (i la o) tònica era oberta o tancada. Mercè i ametller, en lleidatà rimarien perfectament, però no és possible acceptar aquesta rima. Tampoc, per ex., secreta i poeta. És un embolic de mil dimonis i que m'ha fet suar molt.

Carta a la família Torres, 1 d'octubre de 1941

- 4 Explica quina concepció tenia Torres de la poesia. Respon a partir de la lectura dels fragments següents, extrets de cartes on opina sobre la seva teoria poètica:

Més m'estimo ser un metge que fa versos que un poeta que fa receptes.

«Notes per al meu autoretrat», 1936

Els versos d'en Rosselló, pel foc que contenen, es redimeixen de la gran falla de bona part de la poesia moderna –la buidor, la romanceria retòrica, l'obsessió d'originalitat fins a l'absurd. Com si alguna cosa pogués ser mai més original que un sentiment sincer expressat amb exactitud!

Carta a Helena Pereña, 25 d'octubre de 1938

[...] *El vostre advertiment no podia venir més al punt, ja que dedico aquestes últimes setmanes de l'any a la mise au point rigorosa de tots els versos que he escrit. I dubto, dubto molt. He condemnat tot el que em semblava "petit i bonic" –petit, sobretot. Potser perquè la poesia puja en la meua escala de valors, cada dia trobo menys justificable la poesia falsa –la poesia que no és poesia. Un poema perfecte seria potser una de les coses més altes que podria acomplir un home; però, per cada poema acceptable els Númens envien tants oceans de vulgaritat! I un poema mediocre em sembla més inútil que un discurs per ràdio.*

Carta a Carles Riba, 8 de desembre de 1938

He acabat per fer-los passar [els meus versos] un període de quarantena; ensorrar-los en un calaix tot just nascuts i no tornar-los a llegir fins al cap de bastant temps –fins que senti que puc jutjar-los fredament en el que cap, com si fossin fets d'un altre. Perquè no n'hi ha pas prou que un poema exposi un estat d'esperit autèntic i sincer perquè deixi de ser un document per a convertir-se en una obra d'art.

La distància entre una cosa i una altra és enorme i és un error creure que es pot superar sense una llarga preparació "tècnica", per emprar un mot antipàtic però exacte.

Carta a la família Pereña, 24 d'agost de 1941

[...] Crec que la poesia no és màgia, ni joc, ni charme, tot i que pugui tenir de tot això. Les meves idees estètiques –banals i confuses–, em fan prendre la poesia com un mitjà expressiu de la personalitat. Allò que fem és allò que ens revela. L'artista s'expressa en el seu combat per la Bellesa.

Carta a Carles Riba, 14 de juliol de 1942

- 5** Llegeix el text del crític literari Pere Gimferrer sobre l'obra de Torres. Quina diferència hi ha entre dir que una obra és intemporal i dir que és anacrònica?

L'obra de Màrius Torres és singular i excèntrica, tant dins el marc català coetani com dins el marc de les literatures europees del seu moment. He parlat d'intemporalitat perquè, en el cas d'una obra on el control i la consciència que dels propis procediments expressius té l'autor resulten tan evidents, fóra inexacte, a més d'injust, parlar d'anacronisme.

Pere Gimferrer, «Pròleg». A: Màrius Torres. *Poesies i altres escrits*

12.3 El text. *No era un inútil*

- 1** Quin balanç fa Màrius Torres del paper de la poesia en la seua vida? Quin canvi s'ha produït?

[...] Però res no sabem del que ens és millor, i la vida no és més que aprenentatge. Quan jo vaig posar-me malalt i vaig adquirir consciència de la importància de les meves lesions, vaig considerar que, probablement, la meua vida havia estat truncada definitivament i que em calia resignar a ser, per més o menys temps, un inútil –a penes un home. No em va quedar altra vàlvula que la poesia. Durant aquests sis anys he fet versos sense cap altra intenció que la de treure'm les espines que em sentia dins. Escrivint-los, t'ho dic sincerament, no aspirava a altra cosa sinó a quedar-me tranquil. Bé, per un seguit de circumstàncies, aquests versos han estat llegits per la persona literàriament més docta del país –tot i que visqui a l'estranger. I Carles Riba n'ha fet uns elogis tan contundents que tallen la respiració. M'és impossible dir-te literalment les seves frases. Tinc promès un estudi crític in extenso, i esperava tenir-lo per escriure't, però no m'arriba, potser s'haurà perdut. De moment, vaig tenir una alegria enorme i tan pura, que ni per un moment se'm va acudir que podia ser vanitat. Veia el pare il·luminat i satisfet fins al punt de fer el ridícul –car tot això s'ha esdevingut "allà"– veia que tots aquests anys que tan erms em semblaven m'havien fet donar el rendiment que era potser la meua feina en aquest planeta lamentable. Veia que no era un inútil, i que potser la meua vida hauria estat més de profit per al meu país que si hagués estat un médico práctico més o menys militaritzat, més o menys exiliat...

Carta a Joaquim Gili, 4 de novembre de 1941

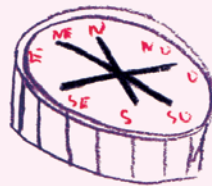

 Sala de lectura del sanatori. Arxiu Jordi Serrate

E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R

DE "ALTRES
EXERCICIS"

Exercicis complementaris

E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A *
E L G U S T P E R
L A L E C T U R A

- El professor seleccionarà, de cada apartat, les activitats més adequades per a cada classe.

1 Parlar i escoltar

1.1 Comentari d'un poema. Escull un dels poemes no comentats a classe i fes-ne una exposició oral, a partir de l'esquema següent:

- Introducció: situació del poema en el context de l'obra de Torres. Apartat molt breu.
- Anàlisi del contingut: descripció (explicar què diu, en quines parts el podem dividir...), tema, metàfores i símbols, tòpics –si n'hi ha–, etc.
- Anàlisi dels aspectes formals: forma estròfica, metre i rima, figures retòriques...
- Relació entre el contingut i la forma: comparar l'adequació.
- Conclusió: idea bàsica del poema; relació amb el context històric, literari i de l'autor; valoració personal.

1.2 Tria algun dels poemes per recitar de memòria davant la classe. Abans, escolta els poemes «Dolç àngel de la mort», «Presència» i «La Ciutat Llunyana» recitats per **Víctor Torres** i debateu quina recitació està més ben aconseguida –fixeu-vos en el lligam entre la puntuació i l'entonació. Si voleu, amb motiu d'algun acte cultural del vostre centre –per Sant Jordi, per exemple– podeu recitar els poemes davant d'altres classes.

Foto: J. Manau

1.3 Si haguessis d'explicar oralment a un company qui és Màrius Torres, què li diries? Explica, en uns dos minuts, els moments més importants de la seva vida i com és la seva poesia. Fes-te un guió abans de l'exposició oral.

1.4 Feu un exercici oral de connotacions. El professor escull unes paraules –riques en simbologia– típiques del lèxic de Màrius Torres com *oreneta*, *aigua*, *riu*, *mar*, *àngel*, *ocell*, *cel*, *blau*, *núvol*, *ànima*, *rosa*, *perfum*, *vi*, *nit*, *mort*, *somriure*, *mirada*, *lluny*, *amor*, *música*, *llaüt*, etc. i l'alumne diu el que li suggereixen, el que li connoten. L'objectiu és recrear/entendre «el clima» de la poesia de Torres. També s'hi poden introduir elements «dissonants», impropis de la seva poesia. També els alumnes poden suggerir paraules.

1.5 Escolteu les musicacions dels poemes «**Vora la mar**», del grup EnVers, i «**Com la boirina**», del grup Túrnez & Sesé. Opineu sobre l'adaptació musical.

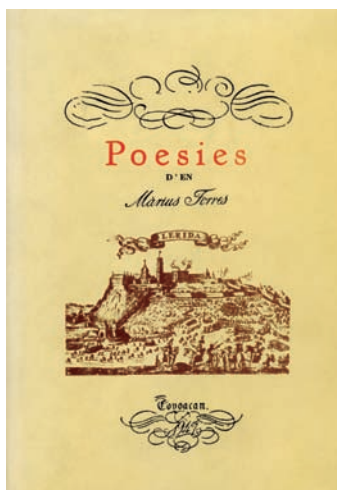
2 Audiovisuals i plàstica

2.1 En grup de quatre persones:

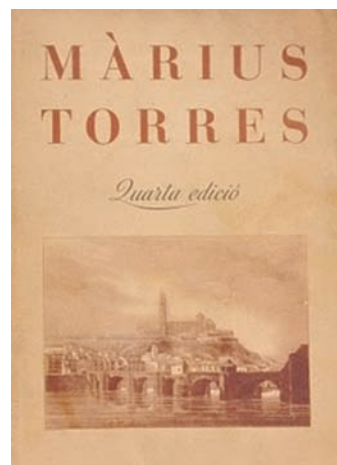
- Seleccioneu un petit fragment d'un poema que us agradi especialment i construïu unes cortines televisives a l'estil de les que hi ha a la pàgina **Els colors...**
- Feu un *power point* o un petit documental per presentar-lo davant de la classe. Escolliu una poesia de Màrius Torres, busqueu-ne les imatges o situacions evocades i, si voleu, afegiu-hi una música o el recitat del poema

2.2 Fixa't en les portades d'algunes edicions i llibres sobre l'obra de Màrius Torres.

- Quina portada t'agrada més? Per què?
- Dissenya la teva portada per a una edició de les poesies de Màrius Torres. Pots posar-hi un subtítol, inventar-te l'editorial, etc.
- Dissenya un punt de llibre. Pots fer servir les tècniques del dibuix, la fotografia, la tipografia, etc. També hi pots posar versos o frases del poeta.
- Explica el simbolisme de l'edició de Coyoacán: per què creus que es tria el gravat del setge de la ciutat de Lleida en temps de Felip V?

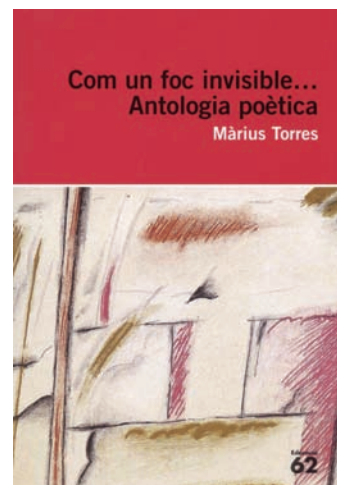
Edició de Coyoacán, 1947

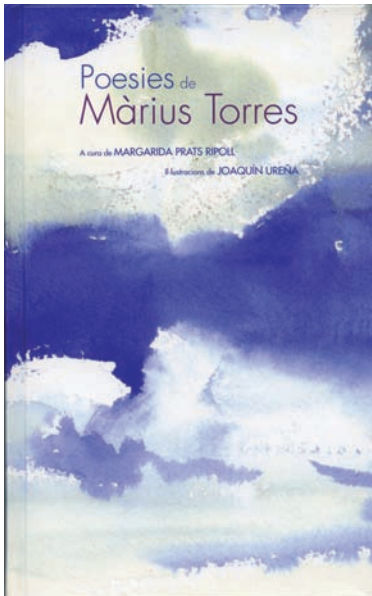
Edició de 1964

Edició de 1992.
Imatge: foto de Màrius Torres als quatre anys

Edició de 2009. Imatge: Homenatge a Joan Prats, de Ràfols-Casamada

Edició de 2010. Imatge: pintura de J. Ureña

2.3 Trebal·leu per parelles i poseu imatges o feu dibuixos de cada rodolí de l'auca de Pep Coll dedicada al poeta. (Vegeu l'apartat «Textos complementaris»). Cal distribuir els 38 rodolins entre tota la classe.

3 Escriure

3.1 Llegeix la descripció que fa Màrius Torres, el 8 d'octubre de 1937, de la fotografia que tenia al sanatori en què, de nen, passeja amb el seu avi Marià, quan devia tenir uns cinc anys. Després, busca una fotografia teva on estiguis acompanyat d'alguna altra persona estimada i fes-ne l'evocació a l'estil de la que fa el poeta.

Avui he gosat acarar-me amb aquesta vella imatge que, absurdament, he de convenir que m'imposa una mica. M'he entendrit. La mala qualitat del clixé li dona un aire esborradís que encara la fa més suggestiva. I, tanmateix, ja es devien fer bones fotos cap allà al 1915. L'amateur que va tirar-la no devia ser molt expert. O potser val més creure que no hi havia llum. El cel es veu bastant cobert, i el gris uniforme i sense clarobscur ni ombres fa pensar en un dia lleidatà de desembre. Els arbres són nus. Al fons, els plàtans enormes del camí del cementiri

«... alegre, ombrívol, d'atraienta [sic] amplada...» [són versos del poema «Camí del cementiri», de Magí Morera i Galícia]

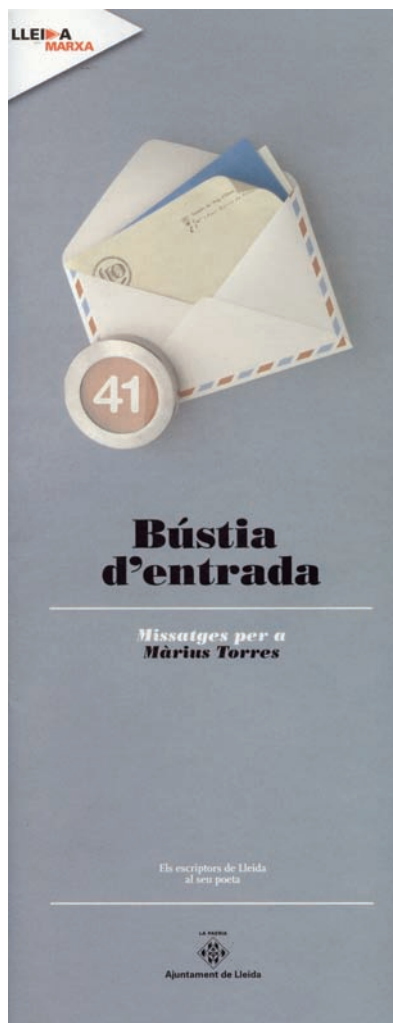
fan com una ratlla de gegants fibrosos. S'aturen a la llinda del canal. Hom endevina, en l'interval, el pont dels murmuradors. A banda i banda del canal, els dos terraplens. Si la foto estés [sic] centrada pel pont, cada terraplè faria, en perspectiva, un llarguíssim trapezi arrencant de cada pilar del pont. Ara, no es veu més que un d'aquests trapezis; escandallat encara. El meu avi i jo l'hem anat seguint en el nostre passeig, i ja quasi som a la base.

És una instantània. Devia fer una mica de vent, i la seva barba blanca i la meva bufanda voleien graciosament. Devíem caminar acompassadament, però jo duïa una mica d'avantatge. Jo em sostinc amb la cama esquerra, mentre la dreta, enrera, s'aguanta sobre la punta. El meu avi es sosté encara sobre el meu peu esquerre, endarrerit, mentre el dret acaba tot just d'apuntalar el taló a terra...

3.2 Tria una de les dues possibilitats:

- A partir dels versos de diferents poemes de Torres, escriu una carta adreçada al poeta. Per exemple: «T'escric des de l'Institut... les nostres ànimes no corren com dos rius paral·lels ... perquè sóc una corda fluixa i vençuda que vibra malament», etc. Pots fer variacions en els connectors, crear noves frases, canviar-ne la intenció...
- Inspirant-te en els exemples que trobaràs a continuació, escriu un correu al poeta. Pots escollir el to: líric, irònic, seriós, alegre, etc.

De: Josep Borrell i Figuera
Per a: Dr. Màrius Torres
C.C. Els qui pateixen d'ansietat
Assumpte: Tenia raó

Apreciat Dr. M. Torres,
Després de la visita a la seua consulta, fa uns quinze dies, ¿recorda que li comentava que feia temps que sentia unes punxades a l'estómac, una pressió al pit que m'ofegava i que tenia uns somnis angoixosos recurrents?, doncs li he de dir que, després de practicar amb constància el que em va receptar, em trobo francament molt millorat, molt més tranquil i relaxat. Que sigui la meua ànima la corda d'un llaüt gairebé me la sé de memòria. Francament, mai no l'havia tinguda en compte, la meua ànima.

Permeti'm una abraçada,
Josep Borrell

De: M. Montserrat Torres
Per a: Màrius Torres
C.C.
Assumpte: Material de Construcció

Enganxada al carro del fato i les coloraines del zara, no oblidó que sóc terra d'horta amassada amb aigua de sèquia i maldo encara per bastir-hi la vella ciutat d'ideals. La teua veu pura, el meu dur material de construcció.

Lleida, febrer 2010

De: Andratx Badia Escolà
Per a: Màrius Torres, absurdament poeta líric
C.C. A tu que ho llegeixes
Assumpte: El cel inútil de la glòria o Carta a un gran poeta

Estimat Màrius,

Si la Mort i la Vida corren, també, com dos rius paral·lels és que no deuen ser tan diferents. La matèria anímica, si existeix, n'és la conjunció; la mar on ambdues acaben per barrejar-se a la deriva –al final el temps ho posa tot al seu lloc. El destí vital és una cosa tan absurda que ens fa tornar absurds a tots plegats. Ningú no sap ben bé per a què serveix, però qui més qui menys hi posa cullerada. Mira, tu, passa com en literatura!; tu mateix ho dius: els versos volaran amb un impuls tan llarg/ que es perdran en el cel inútil de la glòria. I al final només ens queda, sempre, la tibantor dels arcs. No renunciar a la nostra, teua, ciutat llunyana, a la pàtria futura.

Bústia d'entrada. *Missatges per a Màrius Torres* (2010)

- 3.3** Contempla un paisatge i fes-ne una descripció. Utilitza sobretot imatges sensorials –visuals, auditives...– i procura que, a través de la descripció, s’endevini el teu estat d’ànim (fes que el paisatge sigui un correlat del teu estat d’ànim).
- 3.4** Crea metàfores o breus comparacions a partir de petits moments intensos de la teva vida, sentiments, sensacions, emocions, paisatges i persones...
- 3.5** Fes una al·legoria que expliqui la vida de Màrius Torres a l’estil de la de Josep Vallverdú:

Màrius Torres fou un crucificat: els quatre braços de la Creu els formaven: avall, la desfeta de la seva salut, la mort; a ambdós costats l’exili general de la pàtria i el propi exili interior; amunt, l’esperança, una esperança còsmica, tant més forta que no tenia senyals (recordeu «els ocells invisibles de l’esperança» de Riba). El resultat, la dignitat transcendent de tota la producció poètica de Màrius Torres.

Circular de L’Esbart Màrius Torres

4 Imitacions poètiques

- 4.1** En el llibre *Invitació a Màrius Torres*, M. Prats va posar exemples de les possibilitats d’imitació escolar de moltes de les estructures de les poesies de Torres, entre les quals hi havia les tankes i les estructures comparatives.
- a) Fes una tanka a partir de l’estructura de la poesia «El dia» de Màrius Torres. Et pot servir també d’exemple la imitació que en va fer Albert Jané:

*El dia
Que lluny que es veuen
entre alzines i roures
les roses fràgils!
El vent les despentina,
la boira les amaga.*

(A. J.)

*El dia
Que vives semblen
entre l’herba i els núvols
les ombres fràgils!
El vent les esbarria;
la boira les apaga.*

(Màrius Torres)

*Que _____ semblen
entre l’herba i els núvols
les ombres _____!
El vent les esbarria;
la boira les apaga.*

*Que vives _____
entre l’herba i els núvols
les ombres fràgils!
El vent les _____;
la boira les _____.*

Que vives semblen
 Entre _____ i _____
 _____ fràgils!
 _____ les esbarria;
 _____ les apaga.

Que _____
 Entre _____ i _____
 _____!
 _____ les _____;
 _____ les _____.

- b) Crea una tanka personal. Recorda que els versos han de ser de 5/7/5/7/7. Intenta descriure un moment efímer, un instant contemplat... Si no saps per on començar, imita l'estructura del poema «Arbre» i, amb tres frases i en segona persona, descriu el vol d'un ocell, l'aigua del riu, una taca d'oli en un toll, etc.
- c) Fes un haiku. El metre correspon a la primera part d'una tanka (5/7/5); en els dos primers versos hi ha la descripció i, en l'últim, la síntesi, la resposta. Pots imitar el text molt citat de Matsuo Basho:

*La bassa vella.
 Una granota hi salta...
 Xarbot de l'aigua!*

(versió de M. Desclot)

- 4.2** Crea un poema fent servir una estructura de definició com la del poema «Això és la joia»:

Això és la joia _____

I això és la mort _____

Fes servir ara mots antitètics, com amor/dolor; llum/ombra; guerra/pau, etc.:

Això és _____

I això és _____

- 4.3** Fes un poema dedicat a una persona (mare, pare, amics...) imitant l'estructura comparativa. Tria primer la paraula sobre la qual faràs les comparacions (bellesa, simpatia, etc.).

Cançó a Mahalta

III

*Com la boirina que s'aclofa
quan ve la nit,
o com la rima d'una estrofa
sense sentit;*

*com una cinta de coqueta
en un mirall,
o com el vol d'una oreneta
sobre la vall;*

*com una mica de musica
quan ve la son,
o com la molsa que a la pica
cria la font;*

*així t'escau la melangia
tan dolçament,
que per rendir-me no et caldria
més ornament.*

Cançó a

Com _____

_____,

o com _____

_____;

com _____

_____,

o com _____

_____;

com _____

_____,

o com _____

_____;

així t'escau _____

tan _____,

que _____

més _____.

4.4

Fes un retrat o autoretrat fent servir el recurs de l'aposició, a partir d'una llista de mots, tot imitant el poema de Màrius Torres. El poeta explica com va fer el poema: amb el doctor Saló i altres amics del sanatori jugaven a pensar en una persona coneguda i endevinar-la per mitjà de mots que havien apuntat com a associació d'idees:

En Saló havia apuntat: frescor, poma d'olor, infant, aigua beneita, pa morè, campana... En Màrius endevinà tot seguit qui havia provocat aquestes associacions d'idees, i després escriví aquell poema; és per això que el dedicà al seu amic...

Carta a la Nuri, dona de J. Sales

El poema descriu sor Josefina, una de les germanes que el cuidava. Si vols, fes-ne només dues estrofes.

RETRAT

Al doctor Josep Saló

*Frescor tèbia, ombra blanca,
poma d'olor en un vell calaix de roba blanca.
Infant que sap saltar la tanca.*

*Fressa de rusc al ple.
Damunt la terra càlida de juny, el vent serè.
Aigua beneïta, pa morè.*

*Bàlsam. Mans de germana
òrfena, un poquet més gran.
Campana d'àngelus que es va elevant...*

La bona terra per la santa grana.

 Màrius Torres amb sa germana Núria i les monges que el cuidaven. Llegat Màrius Torres. UdL

- 4.5** Fent uns petits canvis lèxics, transforma l'estança que Màrius Torres va dedicar al seu germà quan anà a la guerra en una poesia amorosa. Intenta mantenir la mateixa estructura mètrica.

*Cada un dels moments que passen d'esquitllentes
pot ser el de la teva mort.
La guerra és lluny; i les notícies són tan lentes,
tan muda la veu de la sort...
Les teves llàgrimes calentes,
són encara per tu, o ja pel teu record?*

5 Jocs

- 5.1** Busca tres anagrames del mot «Torres» (una pista: un és una cosa molt amagada i els altres són coses visibles però que es poden desfer...) i un de «Màrius» (sinònim: *índex*).
- 5.2** Fes un acròstic del mot TORRES o MÀRIUS amb les paraules d'un poema. Pots seguir l'exemple de l'acròstic fet amb paraules dels poemes «Paraules de la nit» i «A la nit»:

*Transparent i
Obscura voluntat que la
Roda d'una nova
Ruta ens mena fins l'abisme
Etern que ens duu al
Sol de cada nit.*

Bloc Cèlia Ca la Lluna, **Homenatge a Torres**

- 5.3** A l'explicació de la seva vida en clau irònica Màrius Torres li va posar el nom de *La Torrissea* (i el seu amic, Jaume Elias, *L'Elíada*). Quin nom de llibre o pel·lícula crearíes per a explicar la teva vida? (Cal «jugar» amb el teu nom, cognom ...)

6 Rutes literàries

- 6.1** Ruta Màrius Torres. Si en teniu oportunitat, visiteu algun dels espais vitals del poeta. Trieu un dels tres itineraris de la ruta:

- a) La ciutat de Lleida: correspon a l'etapa de la infantesa i adolescència, i al breu període en què va exercir de metge i cronista cultural.
- b) Barcelona: on va viure la primera joventut com a estudiant de medicina.
- c) Antic sanatori del Puig d'Olena, el Mas Blanc i Sant Quirze Safaja: on va passar els darrers set anys de vida i on va morir.

Els itineraris de la ruta, amb els textos i els llocs de lectura, els trobareu a *Màrius Torres, del poeta al lector*, M. Prats, p. 195ss) Abans, cal que prepareu la sortida i que en sigueu protagonistes amb recitacions i lectures de textos.

- 6.2** Ruta virtual. Mireu a la pàgina **Els espais...** que el diari Segre dedica al centenari de Màrius Torres i resseguiu tots els llocs proposats de la vida del poeta. Fixeu-vos, sobretot, en el context històric. Expliqueu què és el que més us ha agradat: espais, textos, músiques...

- 6.3** Itinerari fotogràfic. Entreu a l'**Itinerari fotogràfic** de la Biblioteca Virtual Màrius Torres, mireu l'itinerari fotogràfic sobre la vida de Màrius Torres i comenteu-lo: quina fotografia us ha impressionat o agradat més, en quines fotografies es noten físicament els estralls de la malaltia, en quines es nota la seva sensibilitat –cultural, sobretot– i els seus gustos, etc.

7 Calaix de sastre

- 7.1** Porteu a la classe un objecte representatiu de la vida i l'obra de Torres. Cadascú explicarà oralment la seua tria. Si us animeu, feu-ne una petita exposició a l'institut.

- 7.2** Fes-te una mena de «quadern de lectura» dels poemes: recull les sentències, frases, metàfores, vocabulari, etc. que més t'han atret dels seus poemes, ja sigui per la seva originalitat o bellesa formal o pel seu significat.

- 7.3** Distribuïu la classe en grups i que cadascun triï un dels vídeos «**Visions**», o «**Entre l'herba i els núvols**». Després, cada grup presenta a la resta de la classe els «talls» o aspectes que més li han agradat o que millor retraten el poeta. Fixeu-vos també quins aspectes remarca més cada documental i quins, deixa més de banda.

7.4 Llegiu la narració «Saadi i els joves», que us proporcionarà el vostre professor o professora. Fixeu-vos en la provocació que fa sobre la joventut. Si voleu aprofundir més, busqueu informació sobre Saadi de Shiraz i el sufisme, i mireu en quin sentit podem relacionar-lo amb alguns poemes de Torres.

7.5 Després de llegir l'article «Comentaris de circumstàncies» publicat a *La Jornada*, feu una posada en comú a l'aula sobre:

- Les idees que defensa Màrius Torres quant a la democràcia en els apartats de *Les incompatibilitats i la democràcia* i *Mussolini i l'etiqueta*. Si cal, informeu-vos sobre la situació política de l'any 1934. Podeu relacionar les seves idees amb els poemes de tema cívic com «La Ciutat Llunyana» i «La galerna i el llamp...».
- L'opinió que tenia sobre el doblatge en el cinema. Per entendre bé l'article és important saber el significat de *psitacosi*.
- Les ironies que trobareu –situacions, frases, mots– en aquests textos. Màrius Torres, a diferència del que passa en els seus poemes, fa servir sovint la ironia en els seus articles.

7.6 Esteu d'acord amb el diagnòstic que fa Torres sobre els problemes de la democràcia? Creieu que encara persisteixen, s'han superat o s'han agreujat? Debateu-ho.

7.7 Llegiu l'article «Veritats sobre els Jocs Florals». Us sorprèn que critiqui els Jocs Florals? Raoneu la resposta.

7.8 Llegiu les poesies de Pere Rovira, Margarida Prats, Jordi Pàmias i Albert Ràfols-Casamada dedicades a Màrius Torres i opineu:

- Quines poesies són més properes a l'estil de Màrius Torres? Fixeu-vos en l'estructura del poema, en els recursos estilístics, etc.
- Quines recullen més els seus aspectes temàtics? Podeu parlar de camps lèxics, simbologia torressiana, tòpics, etc.
- Feu-ne un resum valoratiu: quines referències generals i concretes sobre la vida i la poesia de Torres recullen aquests homenatges? Quina visió en donen?

7.9 Màrius Torres va traduir uns 23 poemes d'altres autors –amb qui tenia afinitats literàries i per «entrenament»– i ell mateix ha estat traduït a diferents llengües. Fixa't en les dificultats de la traducció poètica: valora les dues versions del Poema «Dolç àngel de la Mort...» comparant-les amb l'original:

*Dulce ángel de la Muerte, si has de venir, mejor
que sea ahora.
Ahora ya no temo tu beso helado,
y una voz me llama en la tiniebla clara
de más allá del vado.*

*Del sufrimiento pasado tengo el alma madura
para bien morir.
Todo aquello que he amado solamente perdura
en mi corazón, como un prenda del ayer,
fría, de tan pura.*

*Del limo de esta tierra empapada de lágrimas
mi anhelo se separa.
Morir debe ser bello, dejarse sin esfuerzo
llevar por una nave sin remos, timón, velas,
¡ni lastre de recuerdos!*

(Versió d'Alfonso Alegre i Victoria Pradilla)

*Dulce ángel de la Muerte, si has de venir, mejor
que vengas ahora.
Ahora nada temo tu beso glacial,
hay una voz que me llama en la tiniebla clara
de más allá del tránsito.*

*De los sufrimientos pasados tengo el alma madura
para bien morir.
Todo aquello que he amado únicamente perdura
en mi corazón como un vestigio del ayer,
frío de tan puro.*

*Del limo de esta tierra empapada en llanto
mi anhelo se desarraiga.
¡Morir debe ser bello, como deslizarse sin esfuerzo
en una nave sin timón, ni remos, ni vela,
ni lastre de recuerdos!*

(Versió de María de Luís)

7.10 Vols llegir novel·les interessants sobre la vida en un sanatori? Pots començar per:

a) Una novel·la sobre la vida de Màrius Torres: *Rius paral·lels*, de Jordi Estrada.

b) *La muntanya màgica*, de Thomas Mann. Llegeix el que en va dir Torres:

Vaig llegir La muntanya màgica en la meva primera convalescència. No sé si era per l'eufòria i l'optimisme inherents a tal estat, el llibre em va agradar molt. És certament molt dens i fins i tot espès en alguns fragments. Però és una obra molt important i amb coses meravelloses [...] He observat que deixa indiferents poques persones.

Carta a Mercè Figueras, 2 de setembre de 1937

c) *El mar*, de Blai Bonet.

7.11 Màrius Torres és un model estètic i, alhora, un model ètic a imitar. Poseu en comú els seus valors humans. Podeu partir d'opinions com:

La bona literatura brilla i et fa mal. S'hi ha de notar el pes del que s'ha viscut, el dolor infinit que t'infligeix la vida.

Herta Müller, *XL Magazine*, 20 juliol 2010

*Fer tot el bé possible,
amar per damunt de tot la llibertat,
i, ni que fos per un tron,
no trair mai la veritat.*

[traducció de Torres d'un lema de Beethoven, cap al 1938]

7.12 Ets capaç d'entendre la lletra manuscrita de Màrius Torres? Transcriu la carta següent i també veuràs el to irònic i enjogassat que sovint feia servir en la correspondència. Identifica també les signatures.

Mas Blanc
19-21-40.

Estimat rus. Estem
passant un dia deliciós
al Mas Blanc i entre
tassa de cafè, copeta de
vodka i cigarretos !!
ens recordem de vosaltres
i us enviem un ~~bon~~ des
nostres sopars.

Nem let una lotuyakia.
Si queden hi ja la venen.
Nem vosaltres.

Onama → Esperanza Merce
Màrius Mariona Feder
Jolies Lose

7.13 Imagina la possibilitat que Màrius Torres hagués superat la malaltia. Escriu un relat en què s'expressi la vida que hauria pogut portar en la postguerra.

 Màrius Torres amb els amics al Mas Blanc. Llegat Màrius Torres. UdL